

La Cadena

PERTENECE A LA BIBLIOTECA DEL
ATENEO MARCELINO

Ha mort Lleó XIII, lo Sant Pare dels obrers, aquell, qu'ab sas admirables encíclicas sobre la qüestió social, havia signat y embalsamat nostras feridas sangüejantas. Pius X será també'l Sant Pare, lo Bon Pare dels obrers, lo goridor d'aquestas feridas. Mes axis com l'aristócrata de Carpinetto se'ls hi ha dirigit á l'intel·ligencia, lo proletari de Riese los hi parlará al cor y tots l'entendrán porque la caritat es de las virtuts divinas la més humana, y l'amor obrará una vegada més lo gran miracle de salvar al món. Lleó XIII ha receptat el remey; Pius X l'aplicará.

Ha mort lo Pontifex poeta, pero ha resurgit lo Pontifex protector de la música per excel·lencia, la gran música religiosa.

Lo sabi ha mort com un sant, y s'ha axecat lo sant per demunt de tots los sabis de la terra.

Ha devallat á la tomba lo gran pacificador y ha surgit ab l'eterna joventut del Pontificat, Pius X, qui al pendre aqueix nom ha profetisat sos propis sofriments; y sofriment vol dir lluyta.

Lleó XIII en las darrerías de su vida mortal ha rebut homenatge dels més poderosos de la terra. Pius X puja al Vaticá despedit ab las aclamacions dels pescadors del Adriatic.

L'Esperit Sant dona á l'Iglesia lo Papa que més li convé segons las circunstancias.

Plorém la mort del Pontifex poeta, del Papa que finá, com aquell qui diu, en brassos d'un catalá, d'aquell qu'en sas esmentadas encíclicas defensá la veritable llibertat dels pobles.

Y saludém l'adveniment del Pontifex músich, del que prefereix á la sonora llengua oficial italiana, la parla de Venecia...

J. BOFILL y MATAS

Las llengües novo-llatinas ⁽¹⁾

Roma va anar extenent las conquistas per l'Italia y per tot lo mon conegut allavoras, 's pot dir; de manera que l'imperi Romá, baix Diocleciá, comprenia las quatre prefecturas següents: I *Italia* ab las 3 diócessis d'*Italia*, *Roma* y *Africa*, (ó sigui la Mauritania oriental, Numidia y Tripolitana). II *Galias* (ab las 3 diócessis de *Galia*, *Hispania* y *Britania*); III *Iliria* (ab las dos diócessis de *Dacia* y *Macedonia*) y IV *Orient* (ab las 5 diócessis de *Tracia*, *Assia*—vessant mediterrània del Assia Menor,—*Pont*—vessant pòntica del Assia Menor,—*Orient*—Messopotamia, Cilicia, Siria, Fenicia y Palestina—y *Egipte*—Egipte y Llibia). Aquesta divisió's va convertir en temps de Teodossi, en imperi d'Orient y d'Occident, distribuit entre'ls seus dos fills Honori y Arcadi. L'Orient, de llengua grega, comprenia las 2 prefecturas d'Iliria y Orient; y l'Occident, de llengua llatina, estava format per las 2 prefecturas d'Italia y las Galias.

Totas aquestas encontradas tenian las sevas llengües quan els romans las varen invadir, y no podent oposar-se a la romanisació general, las parlas regionals varen anar extingint-se, fora d'algunas excepcions com l'éuskar.

Els elements principals contra'ls que va haver de lluytar el llatí, va ser el celta pe'l centre d'Europa y'l grech pe'l Mediterrani, els quals per aixó varen penetrar en la llengua del Llaci, contribuint á la seva modificació, com hi havian contribuït las llengües itálicas, el sabélich, úmbrich, osch, etrusch y lligúrich. Per aixó'l llatí va anar desenrotllantse al contacte de tants llenguatjes, evolucionant marcadament, com se dedueix dels textos primitius calificats ja de *vell llatí*, com per exemple aquet fragment de las lleys de Numa: «Sei hemonem fulmin Jobis ocisit nei supera cenua tollitod; »hemo sei fulmined ocisus escit oloe ionsta nula fieri oportetod», que en *llatí classich* fora: «Si hominem fulmen Jovis reciderit, ne supra genua tollito »Homo si fulmine occisus est, illi justanulla fieri oportet».

Pero'l llatí, 's distingia ja l'enrahonat per la gent culta á Roma, del que usavan els plebeys; y qu'en Plauto ho anomenava respectivament *lingua nobilis* y *lingua plebeia*, noms que mes tart eran substituïts per els de *lingua urbana* y *lingua rustica* (2). S'ha de tenir en compte qu'aquestas

(1) Extret d'una conferencia donada el 7 del corrent en el «Centre Excursionista de Catalunya».

(2) Perque's vegi com el llatí clássich y'l vulgar ó baix han originat las paraulas que respectivament han passat a ser del llenguatje cult y del familiar ó vulgar s'anotan á continuació uns quants mots ab las derivacions respectivas:

setmana..	{ llat	clássich:	<i>hebdomas;</i>	compost:	<i>hebdomadari</i>
	{ »	vulgar:	<i>septimana;</i>	»	<i>setmanada</i>
foch. . . .	{ »	clássich:	<i>ignis;</i>	»	<i>ignició</i>
	{ »	vulgar:	<i>focus;</i>	»	<i>foguera</i>
boca. . . .	{ »	clássich:	<i>os (oris);</i>	»	<i>oral</i>
	{ »	vulgar:	<i>bucca;</i>	»	<i>bocanada</i>

diferencias hi han sigut sempre en totes las llengüas y al considerar l'immensa extensió del imperi romá, s'compendrà la rahó de distingir la llengüa urbana cuydada y una, de la forana, ab la deixadesa y heterogeneitat características.

El llatí que's va propagar ab la dominació romana, va ser sobre tot el vulgar; porque la gent sentían enrahonar als soldats reclutats de per tot arreu y als que negocijavan, no sent pas ni uns ni uns ni altres personas de gayre cultura, que sols s'proposavan fer-se entendre y no expressar-se ab elegancia y puresa, com feyan els escriptors, alts dignataris y patricis.

El llatí vulgar donchs, dins de cada encontrada, va ser pronunciat, interpretat y construït, segons el caracter étnich dels habitants y influenciat per las llengüas respectivas; ja qu'es ben sabut que existeix una predisposició peculiar de cada rassa per las llengüas, qu'obra en la pronuncia marcadament y en tots els demés ordres del discurs. Avuy día meteix, tot y estudiarse'l llatí en els diferents pobles derivats del antich imperi romá, s'comprén desseguida la nacionalitat de qui'l parla, ab la manera de pronunciar-lo.

Servía no obstant de forsa moderadora, l'extensió que'ls romans donavan á l'ensenyansa, implantant-la per las ciutats qu'anavan fundant; venint a ser com un vast sistema ganglionar, qu'ab sa multiplicitat de centres anava difundint la cultura y ab ella'l llatí, qu'ab el transcurs dels sigles adquiría un caracter particular en tota la xarxa dependent del gangli; per mes que s'escrigués ab molta uniformitat, el llatí que no s'enrahonava y qu'al deixar de ser llengüa imposada ab la desfeta del imperi, las parlas vulgars tingudas per bárbaras varen erigir-se en llengüas nacionals, calificadas de *romans* ó *vulgars* y ab mes propietat, de *neo-llatinas* ó *novo-llatinas*, porque son la forma actual del llatí. Els himnes *Axamenta* dels sacerdots salis de la primitiva Roma escrits en *vell llatí*, las composicions de Virgili, Horaci y Ovidi, fetas en la bona época en *llatí classich*, y las llengüas actuals de las nacions *novo-llatinas*, no son mes que tres fitas arrengheradas senyalant un meteix camí.

La llengüa catalana com totes las novo-llatinas, s'composa dels elements 1.er *pre-romans* (1) que per lo qu'afecta á la nostra exclusivament, son: l'aborígena, ibérich, celta, etrusch, fenici, grech y cartaginés; 2.^{on} *ro-*

<i>cavall.</i> . . .	}	llatí	clássich:	<i>equus</i> ;	compost	<i>equitació</i>
		»	vulgar:	<i>cavallus</i> ;	»	<i>cavaller</i>
<i>vila.</i> . . .	}	»	clássich:	<i>urbs</i> ;	»	<i>urbá</i>
		»	vulgar:	<i>villa</i> ;	»	<i>vilatjá</i>

No totes las paraulas tenen els dos aspectes; sino que moltes venen sensillament del llatí vulgar (com *fillastre* de procedencia grega, *capa*, etc.) y altres del clássich (com *fems*), sense fer referencia als noms tècnichs de formació académica, com *manumissió*, *acétich*, *espátula*, etc.

Observi's qu'en moltíssims casos la llengüa catalana conserva ab molta puresa l'etimologia llatina, lo que no passa pas tant en castellá; compari's v. g. *finestra* y *ventana*, ab *fenestra*; *vesch* y *liga*, ab *viscus*; *ordi* y *cebada* ab *hordeum*; *genoll* y *rodilla*, ab *genu*, etc.

(1) Els elements pre-romans en la nostra llengüa, varen ser objecte de la primera conferencia, donada ja fa temps en el esmentat «Centre», sobre «Formació y carácter de la llengüa catalana»; títul qu'han variat equivocadament alguns diaris, al donar compte de la present.

mans ó sigui'l llatí tant el clàssich com el vulgar; y 3.er *post romans*: gòtich, árabe, provensal, italiá, castellá y francés.

Alguns d'aquets elements poden arribar á modificar notablement una llengua, pero sempre conservarà netament la seva filiació, aixís com l'inglés ab tot y l'abundor d'elements celtas y llatins, continua sent llengua germànica.

L'estudi de las llenguas novo-llatinas ha promogut moltes discussions, porque hi ha filólech que no n'admet la pluralitat, sino que com En Suchier, voldria que no mes se parlés d'una sola llengua que viu en nombrosos dialectes; llengua pretinguda qu'En Schleicher s'en burla ab molta oportunitat, calificant-la d'inexistent. Altres com En Meyer combaten també la teoria dels dialectes dient que no hi ha mes que fenomens lingüístichs aislats. Si prou sovint's fa difícil establir ratllas divisorias entre uns llenguatjes y altres, no vol dir qu'aqueixos no hi siguin; y a mes s'ha de veure que molts cops las partions hi existeixen tan marcadament, com entre las regions separadas per rius, serras ó mars, degut precisament á las condicions geogràficas del terror.

Es clar qu'ab aquets antecedents, el valor de las paraulas *llengua* y *dialecte* (1) no es mes que relatiu, indicant la primera, el llenguatge que per vicissituts politicas s'ha imposat als del meteix grupo, passant a ser oficial y conreuhat literariament. Aixís el llenguatge de Castella, de Barcelona, (al dir de Barcelona, no's vol significar de la ciutat, sino del comtat) de l'Ile de France, de Toscana, de Valaquia, etc., va imposarse als demés similars y'l castellá, el catalá, el francés, l'italiá y'l rumá varen passar a ser llenguas.

En Diez, Hovelacque, Meyer, Gröber, Ascoli, Gorra etc. tractan de la divisió de las llenguas novo-llatinas y per mes que substancialment están d'acort, no s'ha pas dit encara l'última paraula respecte als dialectes, qual classificació's fa ben difícil, per no tenir-se prou ben estudiat el llenguatge de cada poble y de cada encontrada.

Se sol establir la següent classificació de las llenguas novo-llatinas, modificada aquí no més per lo que fa referencia a la catalana:

I <i>rumanesch, rumá ó rumén.</i>	}	<i>daco-rumanesch</i>	al N. del Danubi (Rumanía, N. E. de de Serbia, bona part de l'Hungría oriental, la major part de la Transilvania, la Bukovina del S., la Bessarabia y bocas del Danubi).
		<i>macedo-rumanesch</i>	al S. del Danubi (enrahonat per gent de Macedonia, Tessalia, Epir y per gitanos errants).
		<i>istro rumanesch</i>	(enrahonat per molt pochs a la península d'Istria, — Austria — principalment en la vall d'Arsa).

(1) En el sentit qu'ho diuhen els castellans generalment, té un valor abso'ut, porque es l'expressió genuina del menys preu que senten per la nostra llengua y *dialecto, dialecto!* equival a un despectiu de tot cor... y de tota ignorancia.

II *lladí, rétich, reto-romá, romanx ó romanx.*

secció occidental = *Dialectes romans dels Grisons* (en la major part del cantó d'aquet nom.)

secció central { *tridentí occidental*
tridentí oriental y alt belunés. } (Tirol austriach)

secció oriental = *friulá* (á Italia en las voras del Tagliamento y a l'Austria fins a Goritz).

III *italiá*

dialectes que's separan del italiá. } *galo-itálichs* { *ligúrich per la Liguria al N. O.*
piamontés, pe'l Piemont, al N. O.
lombart y emiliá per la Lombardía al N. y'l Emilia al N. E.
logodurés al N. O. de Sardenya
càmpidanés al S. O de Sardenya
gal-lurés al N. de Sardenya
veneciá pe'l Vénets al N. E.
cors a Córcega
siciliá y napolitá a Sicilia y Nápolis
umbri, marquesá y romá en l'Italia central

dialectes sarts

dialectes que s'acostan al italiá.

italiá propiament dit = *toscá en las concas del Arno y del Ombrove (Italia central)*

IV *franco-provensal*, (grupo descobert per l'Ascoli que compren la Fransa oriental, meridional y la Suissa occidental; son molts els autors que no l'admeten aquest grupo dialectal.)

waló { *liegés per la part de Liége (Bélgica)*
namurés per la part de Namur, (Bélgica)

picart per la Picardía (Nort)

normant per la Normandía (costas del canal de la Mániga)

francés { *borgonyó per la Borgonya, entre'l Saona y'l Loire*
lorenés per la Lorena, conca del moselle superior
bretó per la Bretanya, la regió més al N. O. de Fransa
potevinés y dialecte de Saintonge, en el Poiton y Saintonge al O.

- VI *provencal* { *gascó* en la Gascunya, al S. O. de Fransa
provencal propiament dit en la vora esquerra del Ródano
auvernès y roerguè en Auvernia y Rovergue, al C.
llemosí en el Limousin al C.
- VII *atalá* { *rossellonés* en el Rosselló (Fransa)
ribagorsá en el Ribagorsa (Aragó)
atalá propiament dit o central
baleár en las islas Balears
valenciá en el reyalme de Valencia
alguerés en Alguer (isla de Sardenya, Italia)
- VIII *castellá* { *aragonés* en Aragó
bable en Asturias
castellá en las Castellas
andalús en Andalucía
- IX *portugués* { *portugués meridional*, al S.
portugués septentrional, al N.
dialecte de Miranda y gallego al C. y al N. en Galicia
(Espanya)

(Cal fer constar que'ls filólechs, no agrupan may el catalá ab el castellá, suposant-lo si per cas, una varietat dialectal del provencal. Pero ab els sigles transcorreguts y'l desenrotllo qu'ha anat prenent el catalá, te characters prou ben marcats per anar sol. Per aixó's veurá qu'a la llengua catalana, se la califica de varietat provencal, llenguadociana, gala meridional, etc. havent-se de rebutjar el qualificatiu de *llemosina*.)

ROSENDO SERRA y PAGÉS.

Cansons

*Havia arribat al palau.
—El sol apenas s'aixecava—
Havia arribat al palau.
Els cavallers se contemplavan
y totas las donas callavan.*

*S'aturá devant de la porta
—El sol apenas s'aixecava—
s'aturá devant de la porta.
S'ohí que la reyna avensava
y son espós l'interrogava.*

*—Ahont aneu, ahont aneu?
—Vigileu, qu'apenas s'hi veu—
ahont aneu, ahont aneu?
Hi ha allá baix algú qu'os espera?—
Mes la Reyna no contestava.*

*Baixá vers la desconeguda.
—Vigileu, qu'apenas s'hi veu—
Baixá vers la desconeguda
y s'abrasaren totas dugas.
No s'varen dir ni una paraula
y s'allunyaren tot seguit.*

*Son espós plorava al llindar
—Vigileu, qu'apenas s'hi veu—
son espos plorava al llindar.
Se sentia el pas de la Reyna.
Se sentian caure las fullas.*

M. MAETERLINCK.

Una Historia

*Un jorn van enamorarse
un poeta y un pintor
un pintor d'angels y Verges
y un poeta somniador.*

*De la mateixa donzella
s'enamoraren tots dos,
ique' eran un pom de gentilesa!
iqu' era hermosa com un sol!*

*Folls d'amor van oferirli
tots dos á l' hora son cor,
y ella escullí capritxosa
al poeta somniador.*

*Ell inspirat d'amoretas
li deya ab bellas cançons
iqui era un pom de gentilesa!
iqui era hermosa com un sol!*

*Aquell amor de tendresa
no li va pas plaure prou
perqué al poch temps ja'l deixava
pacteiant ab el pintor.*

*Y aquet cegat, no pintava
cap Verge, qu' ella no fos,
iqu' era un pom de gentilesa!
ique era hermosa com un sol!*

*El pintor, com el poeta
no li va plaure tampoch
No eran fets per sos capritxos
aquells cors plens d'ilusions.*

*Y tots dos encara diuen
recordant son trist amor
iqu' era un pom de gentilesa!
iqu' era hermosa com un sol!*

JOAN TRIAS Y FÁBREGAS.

Mossen Anton Navarro

Quan Mossén Jacinto Verdaguer va venir a presidir los Jochs Florals de Lleyda l'any 1901, vaig acompanyarlo a la capital del Segre desde Bellpuig. Desseguida'm va preguntar:—Y donchs, ¿no's diu qui es lo guanyador de la Flor natural?

—Sí,—vaig contestarli,—se cita'l nom de Mossén Antón Navarro.

Mossén Navarro, mossén Navarro? va dir Mossén Cinto com fent memoria de noms oblidats. En fi, ja'l deurém coneixe, però'l cas es que ab sa poesia *En lo cim del Pirineu*, la literatura guanya un nou y vigorós poeta.

Aquell día vaig coneixe jo també personalment a Mossén Navarro, y no de nom, porque ja li havia llegit algunes poesíes en diaris de Lleyda que m'agradavan qui-sab-lo.

Després ha vingut lo dirli moltes vegades: ¿per qué tenint ales tant potentes no's determina a sortir de Lleyda? Y'ls seus amichs ja l'hem vist lo per qué: per la seua modestia y per la poca consideració en que té'ls mérits propis; pero ha passat temps, y la embranzida dels companys lo decidirá qualsevol día a medir les seues forces ab los poetes que a Catalunya se sostenen en primera fila.

Al fi y al cap, tres de les seues poesíes han obtingut la sanció de tres mestres: *En lo cim del Pirineu*, la de Mossén Verdaguer, *Montanyes amunt* la de'n Francesch Mateu que li va fer crear un premi extraordinari, y finalment la de l'Arthur Masriera en lo notable Certamen de la Lliga Católica de Lleyda ab la poesia *Lo Castell de Sant Valeri* que se'n va emportar la Flor natural de entre les innombrables que se la disputáren.

Mossén Navarro de totas maneras, va ab bon bagatge pera arribar lluny: té una imaginació viva, rica, feconda y original, y si no que ho diguen per mí les intuicions de la realitat deixatades en les poesíes que porta fetes, que s'avaloran de més a més ab una forma en general molt cuidada; y aixó, tot plegat, expressat sempre en un llenguatge molt castís, puig com a bon fill de montanya, ab la riquesa de forma apresada en son constant estudi dels clássichs, sab barrejarhi ab gran destresa l'agradable perfúm qu's desprén del cabal léxich de les regions pirenenques.

Ab lo que resulta, que Mossén Navarro es un poeta cult, y ja no es dir poch en un país ahont hi ha tants versayres que no son capassos de fer res més que glosar les estances del *Intermezzo*, y cantar l'amor passant per Goethe, Byron, Musset, Llorente.

Potser los crítichs escrupolosos trobarían la flaca de Mossén Navarro en lo divorci que té fet ab los poetes moderns, dels que no se'n ha assimilat rés, si's descarta la aparenta afinitat que ses poesíes montanyeses tenen ab lo *Canigó* qu'al meu entendre no va influir en ell sino pera expandir sense rezels lo seu recondit amor a les montanyes nadiues. La lectura del *Canigó* li va fer sentir, no més, lo *Surge et ambula* vers lo cultiu de la Literatura, ja que l'ambient en que ha viscut fins ara Mossén Navarro, ben poch estimul li donava. Los estudis va comensarlos entremitj de privacions: va tindre de anar al servey avans de cantar missa, y avans d'esser Mossén, encara ha tingut de passar bona colla de trifulques.

D'estudiant va descollar ja entre'ls seus condeixebles, y's compta com un dels treballs seus de molt mérit, la sollicitud dirigida al Sr. Bisbe a son retorn del servey: era ben

mesurada de rahons y portava un caramull de erudició que va entussiasmar al Prelat.

En la carrera parroquial ha anat trobant Mossén Navarro'l complement de la seua formació y en lo mateix lloch se li espera lo de la perfecció literaria, puig sense deixar de má los trevalls de son sagrat ministeri, que ab son saber y amabilitat li han creat una estela de pau y bon nom que encara l'acompanyan, en les hores lliures, ha trobat temps pera estudiar los clássichs grechs, llatins y'ls de païssos novo-llatins, pera dedicarse al foment dels seus coneixements arqueològichs, y tant com rés pera escriure ses poesíes, que devant la perspectiva d'esser trasladat a una parroquia lluny de poblat, volía lligar en un volúm pera ferne present als amichs.

Aixó'm deya la darrer vegada que'ns vâm veure.

VALERI SERRA Y BOLDÚ.

Un cop feta la presentació de M. Anton Navarro per l'amich Serra, publicarém en el número vinent alguns trevalls del inspirat poeta montanyench.—N. de la R.

Dramas

Pobres d'esperit

Tancá sa bellesa en una torre dels voltants de ciutat y allí prengué per companyonas en sa soletat a las flors; a ellas solsament posá tot el carinyo, tot l'amor que brollava de sa ánima.

¡Quina buydor trovava al veurer prop seu l'hivern! las plantas se colltorsavan, las fullas groguencas queyan per terra y'l vent, aquell vent que portava entre sos plechs el baf de mort, las arremolinava y las deixava anar arrossegantlas ab soroll esferehidor fins deixarlas en un munt, com quedan els cadavres al fossar...

Després el jardiner las recullia y las mes de las vegadas, servian per una foguera que enlluernava feblement el jardí, projectant las ossadas d'aquells arbres corpulents, ombas fantasiosas que corprenian sa ánima malaltissa... y'l marit, home esquifit de sentiments é incapás d'un ideal deixava a sa muller que caygués baix l'angoixa d'un anhel tot just somniat.

A las acaballadas d'un d'aquells hiverns qu'ella veyá venir esperuguida son marit caygué malalt y morí y's quedá sola, mes sola que may; mes el recort d'una apropada primavera la retingué y no deixá aquell jardí, única alegria seva, únich consol per sa ánima anyoradívola; aquellas plantas tenian son cor y las cuydava amorosament per fruir el goig de la brotada. Ellas pagavan son carinyo aponcellantse y donant arreu sa flaire y sos colors brillants.

* * *

Com va ser? ni ella mateixa sab explicarsho... cuydava son jardí y al cap-vespre passava un home que va comensar mirantla, despres fent un somriure y al fi acabá per demanar una flor. De primer li semblá repulsiu, despres poch a poch aquella mirada asserenada se li ficá al cor y la flor, sens darsen compte a travésá'ls ferros de la reixa y ell al péndreli retingué un moment la ma de l'hermosa jardinera. Ab duas mans cre-

mavan y'l foch arribá al cor de tots dos que com extasiats deixaven parlar a sos ulls que fit a fit se deyan tot un poema d'amor. Ell mitj aturrit doná las gracias y prometé guardarla sempre y ella sorpresa y mitj avergonyida fugí, endintsanse en sa cambra, ahont tancant els ulls remogué tot el passat y somnia un esdevenir de felicitat may creguda....

Era una hermosa vesprada del mes de Maig. El jardí de la viudeta era mes bell que may; todas las flors semblavan volguer competir en bellesa y entre mitj d'ellas felisa y somrienta mirava ella la reixa del jardí.

De prompte veje dibuixarse per entre mitj dels ferros la figura d'ell y corrent fou a obrirlo. Ell estava seriós y frenétich, com corprés per una fonda pena. Al veurel, entre ansiosa y amorosida preguntá la causa d'aquell cambi qu'ell esplicá com sapigué, mes no prou porque ella quedés tranquila. Ab dós enmudits donaren son paseig per el jardí; ell per amagar sos pensaments rigué y tot nerviós barbotá paraulas que li cremavan els llavis y ella, enganyada, segui la conversa rihent com una boja y amparant ab son devantal las flors qu'ell inconscientment trencava. S'assegueren en un banch y altre cop enmudiren... ell ab son bastó nerviosament feya ratllas en la sorra y ella contemplava la faldada de flors que ab desgavellada barreja tenia al devantal. De cop ell com avivat per un excés de violencia s'aixecá y

—Adeu, li digué.

—Tant aviat? respogué ella ab recansa.

—Si; no puch estarme mes aqui.

—Per que'm parlas aixís? que't passa? avuy no't veig com altres días.

—Seran cosas tevas.

—Potser si.

Y seguiren el camí tots dos pensatius y corpresos per tristos pensaments. Al ser al cap-de-vall com autómatas se donaren las mans sens dirse res, qu'ella tenia el plor que li nuava el coll y ab mes petit mot hauria rebrotat ab tota l'angoixa que l'ofegava y ell avergonyit de sa petitesa no sabia que dir. Marxá ell, y ella silenciosa's dirigí a sa cambra, deixantse caure en una cadira y deixant anar las puntas del devantal que guardavan aquella munió de flors que a rillesquentas caigueren en terra, entortolligantse unas ab altres com a serpetas que alfombraren tota la cambra.

Y ella deixá anar son plor, fins llavors ofegat, pressentint una cosa que no veyá y que la feya desgraciada.

* * *

L'endemá las campanas de l'esglesia vehina, brandavan ab só de festa, y per la porta del temple sortian dos nuvis. Ell era l'amant del jardí que, tot pálit, semblava sortir del seu enterrament y ella, ella era una noya casada per las conveniencias, y detrás venian las dos parellas de pares rihent ab son cor esquifit y gaudint sa pobresa d'ànima.

Y l'Ernestina tot esblaymada estava estesa en son llit ofegada per el baf d'aquellas flors que foren sas úniques y veritables companyonas. Ellas amb mes cor, no havian volgut que la que las cuydava ab tant amor, morís pantejant per el despreci d'un d'aquets que tant en corren, buyts de cervell y sense cap dels sentiments qu'enlayran... al fi pobres d'esprit.

F. PRADELL.

Aubada d'ánimes

¡Pobre mare!

¡Qué seca y revellida! no sembla la mateixa. Ha sofert tant, ha plorat tant, que ja no plora. Sent un consol íntim en la diada d'avuy. ¡Tots Sants! Es el primer any que passa el Rosari tota sola: però demá son *Els Morts*, y el seu fill aymat l'espera. Li ha de portar moltes flors, li ha de dir moltes coses. ¡Fa tant temps que no s'han vist!

¡May ha sentit tanta són!...

S'ha de llevar de matí, de bon matí.

Per ferla dormir més aviat, angelets rossos li canten y la gronxen.

¡Quín són més dolç!...

Ja es hora, ja clareja.

Arriva al cap de munt del carrer, y tomba: camina un xiquet més: ja es al bosch. ¡Qué generosa la terra! ¡May hi havia vist tantes flors, ni tant boniques y flayroses! Tot caminant, les tría encara: no'n te may prou. Va pujant, pujant sempre. ¡Qué li costa d'arribarhi! Però l'amor tot ho venç. Ja es dalt: dalt de la montanya que domina el mar y el poble. Ja s'acosta al cementiri. La porta n'es overta, y el fill, el fill l'espera ple de vida, y xamós com en aquell temps. S'abressen, y ploren d'alegría y d'anyoransa. ¡Qué boniques y flayroses trova éll les flors! ¡Qué coses que li explica! Está bé, molt bé: sols ella li faltava: però ara ja es allí.—¡Qu'hermós es tot! ¿veritat, mare?...

¡Cóm passa el temps! El sol s'ha post: el capvespre omple de desconsol els cors dels que s'estimen: però la lluna (¡qué blanca y pura en la blavor del cell!) la lluna, que fa brillar el mar y aclarirse les montanyes, illumina de ple a ple els cors del fill y de la mare.

Y mare y fill se contemplen, transfigurats: y el fill, acostantse ab manyaguería, li diu a cau d'orella:—¡Os quedeu per sempre, mare!—¡Sí, sí! fill meu!—Y abessantlo més fort, esclafeix una rialla.

.....
¡Pobre mare!

Avuy son *Els Morts*: ja clareja.

¡Ha despertat?

¡Pobre mare!

No porta les flors al fill,
més l'hi portarán a n'ella:
perque li ha donat paraula,
li ha donada, y li ha complerta.

MARÍA MERCÉ D'ARSAN.

Novembre 1902.

Nocturn

PERTENECE A LA BIBLIOTECA DEL
ACADEMIA BARCELONA

*Enlayre, enlayre, calladament,
un tros de lluna vola al ponent.*

*Va ben quieta, va tota sola,
va nit endintre, vola que vola...*

*Y arreu devalla flonja la nit,
com un vent llis tot infinit...*

*—Oh, claror trista confós malalt,
y blanca toca, vetllant el mall!...*

* * *

*Lliman els grills, seguit, seguit,
son cant de cer, son cant brunyit...*

*¡qui sab hont son tant diminuts
entre la fosca del camp perduts!...*

*Fugen del home, y la claró;
l'ombra'ls ampara y és sa cançó.*

*Y com me plau sol á n'aquí
escoltar forsa sense senti,*

*mes qu'aquest cant seguit, seguit
y un alé d'ayre ben decandit...*

*mentres enlayre calladament,
un tros de lluna vola al ponent...*

*Va ben quieta, va tota sola,
va nit endintre, vola que vola.*

C. PLANAS Y FONT.

Los bessonets

(Rondalla popular)

I

Una vegada era tres germanas. Brodavan al portal de casa seva, quan va passar lo fill del Rey. Al veurel digué la més gran:

—Si s'casés ab mí li brodaría un mantell com de millor no'n tingués cap altre rey de la terra.

—Jo—digué la mitjana—li faría un capell de vellut ab plomas que faría enveja als angels.

Y afegí la menuda:

—Donchs jo, ajudant Deu, lo faría pare d'un nen y d'una nena com may ni hajen haguts de més hermosos. Cada un tindría una estrella d'or al front.

Las sevas germanas se n'hi rigueren, pero'l fill del Rey que havia sentit, tot passant, la conversa de las tres germanas, quedá tan prendat de la resposta de la més xica que acostántseli li demaná sense compliments que s'casés ab éll.

Las dugas germanas grans se'n anaren a viure a Palau ab la dona del Rey.

Al cap d'un any de casats, que'l fill del Rey era a guerrejar a llunyas terras, Nostre Senyor concedí a la Primpcesa un nen y una nena tal com els havia sonmiats. Eran com may ni haguessen haguts de més hermosos y tenían una estrella d'or al front.

Al veureho las tías, que's morían d'enveja de sa germana, porque eran unas malas donotas, se digueren:

—¿Cóm'ns ho pescarém porque'l seu marit no n'hage esment?

Després d'una estona de barrinar ellas que sí ¿quina te'n fan? Tancan los bessonets ab una bossa de diners a n'un bagul molt ben guarnit y'ls llensan al riu y en lloch d'ells presentan a la mare com a fills d'ella dos cadellts ab una clapa blanca al front. La Primpcesa de des d'aquell día, no feu més que plors.

Las tías ¡poden contar com s'afanyaren a escriure al fill del Rey que la seva muller per compte de ferlo pare d'un nen y d'una nena ab una estrella d'or al front, com li havia promés, havia parit dos cadells ab una clapa blanca al front!

Lo fill del Rey tot enrabiát maná empresonar a la infelissa mare quedant las dugas tías senyoras y majoras del Palau qu'es lo qu'ellas volían.

II

Mentrestant los bessonets riu avall, riu avall, anaren a parar a la bassa d'un molí. Lo moliner vegent que l'aygua no rajava hi aná ab una perxa pera desembossar la tramuja. Quan vege'l bagul podeu contar quins batements de cor! Pero la sorpresa més

grossa la tingué quan l'obrí al trovare ab aquells dos angels de Deu tan hermosos y ab una estrella d'or al front. Cridá engrescat a la molinera que'l veurels se posa a plorar a llágrima viva de compassió. Justament a la molinera se li havia mort una criatura de pochos días y decidiren marit y muller afillarse'ls dos bessonets y que la dona qu'era una bona dida, s'els criés. Tal dit tal fet. Colgaren la bossa dels diners a un recó de celler y posaren als dos nens uns capellets que'ls hi tapavan l'estrella d'or del front.

Los moliners tenían un fill d'un parell d'anys més que'ls bessonets. Era l'hereu, y s'feu molt amich ab aquells dos germanets que'l Cel li havia regalat.

Pero un día qu'estava de mal borrás s'enfadá ab ells y'ls hi retragué la desgracia llur:

—Fugiu d'aquí, morts de gana. ¿Qué'n fora de vosaltres si'ls pares no'us haguessen mantingut. ¡Borts, més que borts!...

Los bessonets al sentir la nova esclataren a plorar amargament y corrent cap al moliner li digueren que ja ho savían tot y que'ls dongués la seva benedicció que se'n volían anar a corre mon en busca dels seus pares.

Lo moliner y la molinera prou bregaren per ferlosen desdir pero ells ¡que nó! y ¡que nó! fins qu'obtingueren l'ansiat permís.

Lo moliner los hi doná la bossa dels diners y'ls hi digué que may per may que's cansessen de corre mon y no haguessen trovat a llur familia se'n tornessen al molí hont sempre hi tindrían taula parada y gent que se'ls estimaría. La molinera'ls hi penjá uns escapularis de la Mare de Deu al coll, los hi recomaná molt pero molt que fossen bons minyons y qu'estimessen forsa á Nostre Senyor y a la Mare de Deu, que s'encomanessen al Sant Angel de la Guarda y que no fessen may cap tort al próxim. També'ls hi feu prometre que no's llevarían els capellets que duyan al cap y que'ls hi amagavan las estrellas d'or del front, al devant de ningú.

Lo germá gran arrepentit de la malifeta los hi demaná perdó y'ls hi feu a cada un una abraçada y un petó.

III

Camina que caminarás arrivá un día que als bessons se'ls comensavan d'acabá'ls diners.

—¿Cóm nos ho farém?—se preguntavan tots compungits?—¿Cóm nos ho farém sense diners?

Una mitjdiada, després de molt suar y caminar, a la nena li vingué una són tan forta que'ls ulls se li aclucavan sense volguer.

—¡No t'amohinis!—li digué'l nen. Y s'aturaren a l'ombra d'un faig. Lo noy s'assegué d'esquena a la soca y la nena s'ajegué a sos peus demunt de l'herba y ab lo cap a la falda del seu germanet que no tenia gens de són.

Quan la nena fou ben adormida, lo noy resava Parenostres de por. De sopte se li aparegué una senyora molt hermosa y resplandenta, y ab un parlar que no semblava

d'aquest món li recomanà que continués siguent bon minyó com ho havia sigut fins ales horas y li donà una bossa diguentli que sempre que hi fiqués la mà la trovaria plena de diners, pero que volia que no ho digués a ningú que la tenia. Y desaparegué.

Quan la nena se despertá continuaren lo seu camí. La nena prou s'exclamava de que aviat se'ls hi acabarien los diners y que tindrian de captar pera no morir-se de gana.

—¡No t'amohinis!—li responia'l seu germanet.—¡Deu nos ajudarà!

Ab cap d'uns quants días la passió de son agafá al nen y a la seva germana se li aparegué la matexa senyora que havia regalat la bossa maravillosa al nen y n'hi donà una d'igual fentli prometre també que no ho diria a ningú.

Després de molt de caminar arrivaren a una gran ciutat y passaren a un dels millors hostals. Los hostalers quedaren prendats d'aquellas criaturas (encare no tindrian dotze anys) tan hermosas, tan llestas y tan finetas. Prou se'ls hi conexia qu'eran de bona sanch. Pero no pogueren esbrinar lo misteri de la seva vida.

Un día'l cambrer tot enrahonant de cosas indiferents los hi feu sapiguer que's venia lo mellor palau de la ciutat.—Un palau tan gran, tan rich y tan hermós—los hi deya—que ni'l del Rey.

—Y ¿no saben quan ne voldrían? Perqué ens el quedariam.—preguntá'l nen.

—Pero, nen ¿ja sabs lo que't dius? Si d'aquest Palau ne voldrán un fotaral de diners...

—Bé, bé—salta la nena qu'era tota decidida—d'aixó no us enposeu cappedra al fetje. Digueu no més si'ns voleu fer lo favor d'anarhi a fer la dita de part nostre.

—Y si n'hi ha un que'n dona deu—reprengué'l nen—vos n'oferiu onze y si un altre ho puja a quinze vos ne doneu setze, y aixís sense arronsarse fins que quedi pera nosaltres.

—Bé, bé—contesta'l criat—si aixís ho voleu, se farà.

Y aixís ho feu, y'l Palau quedá pels bessonets que pagaren bitllo, bitllo, los vuyt milions de dobles de quatre que'ls en hi volgueren.

IV

La nova s'escampá per tota la ciutat. Tothom aná a veure'l palau d'aquellas duas criaturas tan hermosas, tan bonas, tan finetas y tan ricas. Élls feyan los honors de la casa com si hi tinguessin la ma trencada.

A l'altre banda de carrer hi havia'l Palau reyal. El Rey qu'ho era de poch temps vivia ab las sevas cunyadas porque la Reyna havia sigut empresonada feya molts anys no se savia per qué y no se'n cantava ja gall ni gallina.

Justament las cambras dels bessonets donavan al carrer. Y ¡es clar! lo dematí pera rentarse la cara, com no se creyan ser vistos de ningú se llevavan lo turbant del cap.

Un día que las cunyadas del Rey los espiavan concirosas de darrera'ls cortinatjes del balcó los hi descubríren l'estrella d'or del front.

—¡Verge Santíssima! ¡Are si qu'estém perdudas! —exclamaren totas esparvera-

das.—Perque las cunyadas del Rey s'esqueyan esser las tías dels bessonets, aquellas mallas tías que'ls havían arrebatat com aquell qui diu, de la falda de la mare llur.

Prou tenían rahó d'esparverarse.—¿Quina te'n farém?—éllas sí que cridan d'amagat del Rey a una bruja molt endiablada, y allargantli un grapat de moneda li diuen que s'ho arregli com vulga pero que han de desapareixer aquells dos personatjes d'enfront. La bruja s'hi comprometé.

V

Un diumenge a la tarde trucaren al palau dels nens.

—¡Pam! ¡pam!

—¿Qui hi ha?

Obriren la porta y entrá tot sanguejant una vella ab un bastó de crossa, geperuda, desdentegada, nas llarch, orelles peludas, mans totas ossos, front arrugat, y ab unas ullerassas de vidres fumats, que li fregaban los pels de las cellas... Era la bruja.

Després d'haverli ensenyat tota la casa l'acompanyaren al jardí. Era bonich!! Hi havia de tot. Ni'l rey de la Xina'n tenía un de semblant.

La bruja a cada cosa nova que veyá exclamava meravellada.

—¡Bé! ¡Molt bé!

Pero al ser al jardí després d'haverho alabat tot, s'atura com per prendre l'alé, devant d'una magnífica gabia daurada plena de tota classe d'aucells, y va dir ab malicia:

—¡Bé! ¡Molt bé! ¡Llástima!...

--¡Llástima qué!...—feu la nena mitj picada però al mateix temps ab tafanería.

—¡Oh, res!...

—¡Digueu! ¡Digueu!—Se posava'l nen.

—¡Oh, res!... Volía dir qu'un jardí tant preciós com tenen, es llástima...

—¿Qué?—torná a preguntar la nena.

—Qu'es llástima... vull dir, que a n'aquesta gabia tan preciosa no més los hi falta un aucell qu'avans hi havia y que parlava totas las llenguas, responía tot lo que li preguntavan, cantava ab la tonada de tots los aucells y ab los sons dels més delicats instruments.

—¡Oh! ¿Y no'l podríam tenir?

—Es molt difícil. Se'l ne varen emportar...

—¿Hont es?

—¿Qué'l teniu vos?

—No quedeu pel preu, que'n darém lo que'ns ne demaneu...

—¡Oh! es molt difícil...—repetí la bruja.

Y després de repensarshi una mica, afegí:

—Ja veurán. Si s'hi empenyan los hi explicaré la manera de trovarlo. Pero ja dich, es molt difícil. Tu, nen marxa de bon matí cap a tal castell—y'ls hi digué un castell encantat qu'era molt lluny—ahont hi arribarás després de mitj día. Trovarás la porta

tencada. T'esperas fins a la una, y al punt que comensin a tocar las quatre batalladas dels quarts s'obrirán las portas y't ficas a dins de dret fins que trovarás dugas portas obertas que donan cada una a una sala plena de riquesas, una a má dreta y'laltre a má esquerra.

A cada sala hi veurás una gabia ab un aucell. Lo de má dreta es tot esplumissat y s'está moix y arrupit com si mudés. En cambi al de má esquerra'l veurás saltant tot axerit, ab una viver y uns colors... Donchs aquest es lo qu'has d'agafar, pera emportártel.

VI

L'endemá de bon dematí'l minyonet tot trempat feya vía cap al castell encantat. Aváns d'arribarhi se li presentá al devant aquella senyora tan hermosa y tan resplandenta que li havia donat la bossa maravellosa.

—¿Ahont vas, criatura?...

—¡Ay! ¿Vos aquí?... Vaig a buscar un aucell que parla totas las llenguas, contesta tot lo que li preguntan y canta ab la tonada de tots los aucells y ab los sóns dels més delicats instruments.

Y li contá tot lo que li havia dit la bruixa que tenia que fer pera trovarlo. Y aquella senyora ab un somris de bondat—¡Ay fill meu, qué anavas á fer!—se posá.

—Sápigas que aquest castell es encantat y que las portas no més s'obran al tocar horas. Al caure l'última batallada se tornan a tancar, y aquells a qui arreplegan dintre quedan encantats. Ab aixó arréncat a corre pera arribar al castell aváns de las dotze y al punt de caure, entras, pero enllesteix pera ser fora aváns de que acavin de tocar. Ademés l'aucell maravellós no es lo de la sala de má esquerra, sino'l de má dreta.

Y'l noy, camas ajudeume, cap al castell falta gent. Arrivá al punt de caure las dotze. Entrá, prengué l'aucell de má dreta y sortí com un gínjol. En aquell punt sonava la darrera batallada y las portas se tancaven depressa y sense fer soroll. Bell punt lo tancarren a la gabia del seu jardí, se revifá tot éll y se posá a cantar, canta que cantarás, canta que cantarás.

¡Poden contar la bruixa quina enrabiada quan sapigué que'l noy havia tornat ab l'aucell sense novetat!

Al diumenge següent torná al palau dels bessons ab l'escusa de veure l'aucell maravellós.

—¿Ho veyeu com es vritat tot lo que'us vaig dir del aucell? Are'us fá falta no més un arbre qu'havía estat plantat en aquell recó y que feya tota mena de flors de tots colors y aroma, y tota mena de fruyts de tots los gustos y estacions.

Y'ls hi torná a explicar com ho tenian que fer pera arreplegarlo. També era al castell encantat.

—Entrant, digué al noyet, camina corredó enllá fins que trovarás un pati ab arbres y flors, corra als fons de tot y veurás un arbret espigat, ufanós, l'arrencas ab molt cuidado de no trencarli cap arrel y ab la matexa terra te l'enportas.

També pel camí li sortí aquesta vegada al noy la senyora de la bossa maravellosa.

—No es lo del fons—li advertí, sino'l primer que trovarás, qu'es un arbrot sech, sense fullas, que sembla que s'estiga morint. L'arrencas d'una estrebada ab arrels o sense y te l'emportas corrents cap a fora. Però mira fill meu, l'ambició us perderá a tú y a la teva germana. No't fiis del món...

Lo noyet li doná las gracias pel concell y al endemá ja tenia l'arbre plantat al recó que li havia dit la bruja. Tan bon punt lo regaren s'omplí de fullas y de flors de totas menas.

Al diumenge següent, altre cop la bruixa.

—¿Ho veyeu quin arbre més bonich? Are sí que no més us falta una font que rajava en aquell indret. —Y la bruja avansava ab la crossa en direcció a un altre costat de jardí.—¡Oh quina font aquella!—La aygua que'n rajava apagava sempre la set, tenia tots los gustos y totas las olors y dexava tot lo que tocava net com un mirall.

També'ls hi feu venir ganas de tenirla y altre cop els hi explicá la manera de trovarla dintre'l castell encantat.

—Es un broch—continuá—que raja abundantament en una pica de marbre que hi ha sota un porxo que's trova a má esquerra del pati després d'atravessar una sala verda, una altra de groga y una altra de negra...

Y'l noy se'n marxá al castell y ja no'n torná. L'arreplegá a dins l'última batallada de las dotze y allá quedá convertit en estatua encantada.

La seva germana se moria de desesperació. La nova s'esbombá per tota la ciutat omplintla de consternació. Las cunyadas del Rey saltavan y ballavan per dintre, pero disimularen la seva alegría de malas donas.

Al cap de tres días la bruja que ja s'estava enterada de tot aná al palau ab l'escusa de veure la font inestroncable.

Pero no més la sortí a rebre la noya, feta una mar de llágrimas.

—¡Ay que fa tres días que'l meu germá es fora y encare no ha tornat! ¡Prou deu haver quedat encantat a n'aquell castell del diable!

—Sossegat, filla, sossegat—digué la bruja.—Tot s'arreglará. Mira, filla meva si vols salvar al teu germanet vés al castell encantat hont lo trovarás convertit en una magnífica estatua de marbre blanch que hi ha entrant a ma esquerra. T'hi abrassas y li dius.—Desencántat.—Pero aváns tindrás encara temps d'anar a cercar la font maravellosa qu'es a tal banda...—Y torná a fer la matexa explicació de l'altra vegada.

La noya, dit y fet, marxá de bon dematí cap al castell. Pel camí se li aparegué la senyora de la bossa maravellosa y li preguntá:

—Ahont vas filla meva, tan contristada?

—Vaig a cercar la font inestroncable y al meu germá qu'está convertit en estatua en lo castell encantat.—Y li explicá tot lo que la bruja li havia dit que tenia que fer.

—No filla meva, no—li parlá carinyosament la senyora.—Lo teu germá no es la magnífica estatua de marbre blanch que hi ha a má esquerra de l'entrada sino una de tota rónega y trista que veurás al cap de vall del pati a má esquerra aváns d'entrar a una sala tota verda. Aquí tens aquest mocador—y ni allargá un de finíssim—li tires a sobre y dius: *Mocador, bon mocador, per la virtut que Deu t'ha dat, que'l meu germá pugui tornar*

com era aváns. Després tú y éll sortiu corrent y aváns de traspassá'l cancell arrenqueu un broch que no raja ni gens ni gota d'aygua y que está al demunt d'una pica escarbotada y bruta. No més ab l'agafarlo us seguirá y s'arrencará. Pero, filla meva, no sigueu més ambiciosos.

Axís ho feu y al endemá arrivaren al palau los dos germáns ab la font inestroncable que tan bell punt la plantaren al jardí se posá a rajar abundosament.

VII

Tothom aná a dar enhorabonas als dos bessons pel desencantament del nen. Tothom aná a admirar l'aucell parlayre, l'arbre meravellós y la font inestroncable. Fins al Rey li vingueren ganas de visitar aquell palau mellor que'l d'éll.

Los dos germáns preparen un gran apat al qui convidaren al Rey, a la cort y als principals de la ciutat.

Lo día de la festa lo Rey la presidía a cap de taula. A cada costat s'hi asseya una de las sevas cunyadas. Tothom aná seyent a las cadias, passat los bessons qu'estavan drets.

Lo Rey los hi preguntá que per qué no s'asseyan y ells respongueren:

—Senyor: lo nostre lloch está ocupat per altres personas.—Y manaren a un criat qu'entrés al aucell parlayre pel qui havían sapigut la desgracia propia y la de llur mare.

Allavors en presencia de tothom li preguntaren que'ls expliqués la llur historia y l'aucell fil per randa esbriná'ls fets comensat per las malvestats de las tías. Al acavar son parlament l'aucell, se n'en volá a l'espatlla del nen y ab la punta del bech li axecá'l capellet, deixant veure l'estrella d'or del front. Després saltá a l'espatlla de la nena y repetí la matexa operació...

En voleu de crits y d'escándol... Las cunyadas del Rey caygueren desmayadas. Llavors lo sobirá tremclant de goig y de rabia, s'axecá y abressá ab tota l'ánima als fills del seu cor. De seguit maná que se'n portessin a las dos malas donas de sas cunyadas y que las tanquessen per sempre més a la pressó de l'infelissa Reyna a la qui feu venir y a la qui reberen ab tots les honors que de dret li pertocavan. Estava blanca com la cera y prima com un fús, pero la alegría de trovarse de nou y quan menos s'ho creya ab espós y fills li feya guspirejar los ulls. Se li portá un altre trono al costat del del Rey y a las cadias que dexaren buydas las malas tías hi seguieren los benhaurats nebots...

La bruxa desesperada ab saber tals novas se va penjar a la corda del pou...

Y acabat Amen Jesús qu'al darrera de la porta n'hi ha un fus.

CARME BOFILL.

Al amic

*Vulgan els deus ¡oh amic! que la mar blava
sia per tu, i serena, i reposada;
que'ls vents te empenyin endavant sens treva
i la vela en tot temps vegis inflada.*

*Que Jove omnipotent cuidi á tota hora
no desfalleixi ton pilot fermissim:
vulga donarli intel·ligencia i traça
pera que'ls elements son pler serveixin.*

*Que Venus vulga als teus amors propicia
donarte un'altra vela per companya
que no tinga mes norma ni mes guia
que'l timó del que tu'n durás la canya.*

*Y quan el carro que transporta a Phebus
declini en sa carrera quotidiana,
que sta ella qui a remolc te dugui
que ella sia ta guia i ta guardiana;
i l'un i l'altre
troveu redós en lluminosa platja.*

Mars, 1903.

Lo Viatjer

*La mar era blava
clapada d'escuma;
la escuma era blanca
com neu
i per sobre tot
la serenitat del cel.
Tot era blau i blanc
com el vestit de la Mare de Deu*

*Avi, si vos ho vau veure:
¿Era una diada serena com avui?
Lo vent de Garbí
portaba una broma;
de blanca que n'era*

tornavas morena
i's va anà estenent
entre mitg de mar i cel
i tot va anà prenent un tò ferestec.

Quan tot era mut,
la gent de la platja,
que no's bellugava
de tan esglayada,
va veure passar
una vela estranya:
Penjava esllanguida
al llarc de la entena
i anava depressa
sense capbussarse
i enlloc feia un alè de vent
per l'amor de Deu

Avora l'arjan,
pro sense tocarlo,
un sol viatjer
menava la barca.
Las mans quia estesas
uu xic abaixadas
i el cap ben alsat,
la boca badada...
No va mirá á terra...
sols va mirá al lluny
i en la boira grisa
va perdres, al lluny...

L'aigua de la estela
talment renegava.

Avi, si vos ho vau veurer
¿Va trigar gaire a girarse bon temps?

Juny, 1903.

L'etern ou com balla

*L'ou com balla, l'etern ou com balla
¡com t'admira la eterna quitxalla!
en la vermellor de las mollas cireras
ets taca blanca que gira, que volta, que tot ho enlluerna!*

*Dinou anys que vaig pel mon
i cada any per l'ample claustre,
que es tot ple de gom a gom,
quan la octava s'anuncia
hi he vingut a donâ un tom.
L'ou com balla, l'etern ou com balla
¡com t'aclama la tendra quitxalla!
quan t'ajups a las cireras
boi cansat de tan fer riure
ja s'estroncan las riallas
en las bocas rialleras
en las bocas sense seny:
pero com resonan mes grosas i plenas
quan comensas de nou ton ball esbojarrat!*

*L'ou com balla, l'ou com balla,
ets tan buit que fá alegria,
buit de dins y blanc de fora
no he vist cosa mes alegra.*

*Ballaruc, revellit xaval,
t'he admirat am la quitxalla,
pero tal com te veig are
ets molt mes trascendental.*

MAGI SANDIUMENJE.

Juny, 1903.

Els Volpelatjes de Scapín

Ensaig d'una traducció noble de Molière

(Continuació)

SCAP.

Comprés.

SILV.

Ajunjueix el retorn imprevist del pare, que no esperavam fins d'aquí dos mesos; el descobriment que l'oncle feu del secret de nostras nocces, y las altres nocces que li volen fer contraure ab un altre filla qu'el senyor Geronte hagué d'una segona muller, ab qui s'diu que s'casá a Tarento.

OCT.

Y dejús tot aixó, posa l'indigencia en que s'trova ma encisadora, y l'impossibilitat en que estich de darli socors.

SCAP.

Heu acabat? Heuvos aquí ben perplexes per una bagatel·la! En veritat, n'hi ha prou per alarmarse! No t'avergoneixes tú, de quedarte encongít per tan poca cosa! Ets gran y gros comel ben avirat Sant Pau, y no sabrías cercar en ta testa, forjar en ton esperit, alguna estucia galant, alguna diminuta y honorable estratagemia per arreglar vostres afers? Ex! Baldeu al rucil! Prou voldria que m'haguessin en altre temps donat per enganyar nostres vells! A tots dos els hauria befat ab la punta del dit. No pujava ni aixís de terra quan ja era renomemat per cent bonichs recursos de destresa.

SILV.

Reconech que l'cel no m'ha donat el teu talent, y que no tinch, com tú, l'ardidesa de disputar ab la justícia.

OCT.

Aquí ve mon amable Jacinta.

ESCENA III

Jacinta, Octavi, Scapín, Silvestre

JACINTA

Ah Octavi! Es cert lo que Silvestre acaba de dir a Nerina, que vostre pare retorna y vol mulleravos?

OCT.

Sí, hermosa Jacinta, y aytals novas m'han llatzerat crudelment. Més que ovir? Ploreu? Per qué eixas llágrimas? Me sospiteu tal volta d'alguna infidelitat? ¿No esteu segura de l'amor qu'us port?

JAC.

Sí; Octavi, estich certa de que m'estimeu, més no ho estich de que m'estimeu sempre més.

OCT.

Ay! Se us pot aymar que no s'os aymi tota la vida?

JAC.

He sentit dir, Octavi, que vosté sexe ayma menys temps que l'nostre, y que'ls ardors que'ls homes mostran son fochs que s'apagan ab la mateixa facilitat ab que neixen.

OCT.

Ay, ma benvolguda Jacinta, mon cor no será donchs, fet com el dels altres virs; be conech qu'os aymaré fins a la tomba.

JAC.

Vull creure que sentiu ço que diuen, y no dupto que vostres mots sigan franchs, mes m'espaventa un poder que combatrà en vostre cor els tendres sentiments que cobetjo. Sou nat d'un pare que vol mulleravos a un'altra; veig palesament que moriré si aytal malhauransa arriba.

OCT.

No, hermosa Jacinta, no hi pare que pugui obligarme a mancar a la fe promesa; me resoldré a allunyarme d'eixa terra, y avuy mateix, si cal, aváns qu'abandonarvos. Sens haverla vista, per la que se m'destina sent ja aversió esglayadora; y que l'mar l'apartés d'aquí per tot temps, sens esser crudel, desitjaría. Donchs no ploreu més, jò us ho prech, amable Jacinta; las vostras llágrimas m'occeixen, y no puch esguardarlas que no senti mitj partit el cor.

JAC.

Donchs així ho voleu, me resolch a aixugar mos plors; y esperaré ab esguart constant lo qu'al cel placia resoldre de mí.

OCT.

El cel ens será favorable.

JAC.

No m'podrá esser contrari si m'resteu fidel.

OCT.

Sigueume certa.

JAC.

Seré donchs benhaurada.

SCAP. (*apart*)

No es tant estulta, y nom de Deu, la trov assats passadora.

OCT. (*mostrant Scapín*)

Veusaquí un vir, que si volgués, po-

dría sernos en nostras freturas marvellós auxili.

SCAP.

He fet grans juraments de no enxarxarme en cap més afer, mes si m'ho pregueu fort els dos, talvolta....

OCT.

Ah! Si no més cal pregar fort per obtenir ton ajuda, de tot cor te conjur a que prenguis el timó de nostre fusta.

SCAP. (*a Jacinta*)

Y vos, res diheu?

JAC.

Com éll, us conjur per lo que més aymeu en el mon, que serviu el nostre amor.

SCAP.

Cal deixarse vencer y tenir humanitat. Bé; accedesch a trevallar per vosaltres.

OCT.

Creu que...

SCAP. (*a Octavi*)

Ni us mot! (*A Jacinta*). Aneuvosen, y resteu plácida.

ESCENA IV

Octaví, Scapín, Sílvestre

SCAP.

Y vos prepareuvos a sostenir coratjosament l'escomesa de vostre pare.

OCT.

Reconech qu'aytal escomesa me fa tremolar des d'are, y que tinch una timidesa natural que no puch vencer.

SCAP.

Cal, malgrat aixó, semblar ferm al primer embat, tement que vostre feblesa li dongui l'ocasió de menarvos com un nin. Donchs, mireu d'adobarvos mercès a l'es-

tudi. Una bolva de ardidesa, y procureu respondre resoltament a tot ço que puga dirvos.

OCT.

Ho faré lo mellor que pugui.

SCAP.

Bé, assatjem un xich perque prengueu la consuetut. Repetim un xich vostre paper, vejám si l' fareu bé. Vaja, cara resolta, testa dressada, esguarts rublerts de seguritat.

OCT.

D'aqueixa faysó?

SCAP.

Encare un xich més.

OCT.

A xís?

SCAP.

Bé. Imagineuvos que jo soch el vostre pare qu'arriva y respongueume fermament com si fos a éll meteix... Com, bigard, sutz, fill indigne d'un pare com jo, gosas compareixe devant mos ulls després de tas fellonias, després de la passada que m'jugares durant mon absentament? Aqueix es el fruyt de mos cuydados, el respecte que m'es degut, el respecte que m'conservas?... Bé, fort bé! Tens l'insolencia, birbant, de comprometre sense el consens de ton pare! de contractar un mullerament clandestí! Respónme, malvatj, responme. Sapiguém quinas son tas bellas rahons.—Per tots el diables! badoch resteu.

OCT.

Es que m'apar qu'escolt a mon pare.

SCAP.

Y sí! y es per aqueixa rahó que no cal restar com un ignocent.

OCT.

Vaig a procurarme més resolució, y

respondré fermament.

SCAP.

Ab certitut?

OCT.

Ab certitut.

SILV.

Heusaquí vostre pare qu'arriva.

OCT.

Cel, soch perdut!

ESCENA V

Scapín, Silvestre

SCAP.

Hep, Octavi! Resteu, Octavi! Heusel fuyt. ¡Titella feble! No deixem d'esperar al sénex.

SILV.

Qué li diré?

SCAP.

Deixam dir a mí; y no fassis pus que seguirme.

ESCENA VI

Argante, Scapín y Silvestre en el fons del teatre

ARGANTE (*creyentse sol*)

S'ha oit jamay parlar d'una acció semblant a aquesta?

SCAP. (*a Silvestre*)

Ja sap l'afer, y tant el te absort qu'adhuc soliu, parla alt.

ARG. (*creyentse sol*)

Heusaquí una temeritat ben gran.

SCAP. (*a Silvestre*)

Ohimlo un bocí.

ARG. (*creyentse sol*)

Me plauría sebre ço que podrán dir-me sobre est gentse mullerament.

SCAP.

Ja ho cavilárem.

ARG. (*creyentse sol*)

Imaginarán negar lo esdevingut?

SCAP. (*apart*)

No cavilárem aixó.

ARG. (*creyentse sol*)

Empendrán talvolta excusarho?

SCAP. (*apart*)

Ço ja es altre cosa.

ARG. (*creyentse sol*)

Pretendrán distreurem ab llagoterías?

SCAP.

Talvolta.

ARG. (*creyentse sol*)

Tots llurs discursos serán inútils.

SCAP.

Prest ho veurèm.

ARG. (*creyentse sol*)

Jo no engorjo rodas de molí.

SCAP. (*apart*)

No assegurèm res.

ARG. (*creyentse sol*)

Sabré metre mon birbant de fill en lloch segur.

SCAP. (*apart*)

Ja hi provehirém.

ARG. (*creyentse sol*)

Y, en quant a Silvestre será bellament tolt.

SILV. (*a Scapín*)

Me maravellaría de que m'oblidés.

ARG. (*fixantse en Scapín*)

Ha, ha! esteu assí, prudent cap de casa, bell director de jovenalla.

SCAP.

Senyor, estich joyós de veureus de retorn.

ARG.

Bon jorn, Scapín. (*A Silvestre*). Certament, heu seguit mas ordenacions de gentil manera! Y mon fill s'es conduhit ab fort seny durant mon absentament.

SCAP.

Esteu bé de salut, segons veig.

ARG.

Bastant bé. (*A Silvestre*). No mormolas un mot, poruch! no mormolas un mot!

SCAP.

Ha sigut bo el vostre viatge?

ARG.

Deu de la volta! fort bo. Deixeume contendir un xich en pau.

SCAP.

Voleu contendir?

ARG.

Sí, vull contendir.

SCAP.

Y ab quí, senyor?

ARG. (*mostrant a Silvestre*)

Ab aqueix ávol.

SCAP.

Per qué?

ARG.

No has sentit parlar de lo qu'ha esdevingut durant mon absentament?

SCAP.

Bé he sentit parlar de qualche [petita] cosa.

ARG.

Cóm! qualche petita cosa! un'acció d'aqueixa natura.

SCAP.

Teniu una mica de rahó.

ARG.

Una ardidesa semblanta!

SCAP.

Es cert.

ARG.

Un fill que s'mullera sense l'consens de son pare!

SCAP.

Sí, hi ha quelcom a dir en tot aixó. Més, jo us consellaria que no n'moguesiu avalot.

ARG.

Jo no soch d'aytal parer, y vull fer tot l'avalot que m'aplacia. Cóm! No t'apar que tinch tots els motius imaginables per devenir furiós?

SCAP.

Es cert. També ho creguí quan me contaren els fets; y m'interessí per vos fins al punt de renyar a vostre fill. Demaneuli qu'us conti quan bellament l'he reprimendat, y com he perorat sobre el frévol respecte que guarda a un pare, quals passos deuría besar. Ni vos mateix podriau parlarli millor. Mes, a la fi, he hagut d'atendre la rahó, y he considerat que, si be s'ovira, no te tant tort com creures podria.

ARG.

Qué m'contas? No té tort d'anar a mullerarse de cop y volta ab una desconeguda?

SCAP.

Qué voleu ferhi? Hi fou empès per son destí.

ARG.

Ha, ha! Heusaquí la més gentil rahó del mon. Cometém tots els crims imaginables, enganys, furts, adhuch tolliments de vida, y per excusa diguéu qu'hem sigut empesos pel destí.

SCAP.

Oh Deus! Preneu mas paraulas massa filosóficament. Vull dir que s'ha trovat fatalment inmiscuit en aqueix afer.

ARG.

Y per qué inmiscuirshi?

SCAP.

Voleu que sigui tan prudent com vos? Els joves son joves, y no tenen tota la prudencia que'ls caldría per fer rahonablement tota cosa; esguardeu a Leandre, que malgrat mos allissonaments y mas remonstransas ha fet per sa banda pitjor encar que vostre fill. Me plauría saver si vos no sigueren jove, y no fereu en aquell temps el vostre fet. Car he sentit dir qu'erau bon companyó ab las fembras, y feyau el drotle ab las més preuadas d'aquell temps, y quan volíau dardarlas, era tal dit tal fet.

ARG.

Cert es ço que dius, ho reconeixo; mes no havia passat may d'aquí, y no havia arriuat a fer ço qu'ell feu.

SCAP.

Qué volíau que fes? Veu una jove donzella que l'ayma (car de vos heretá l'esser aymat de tota fembra) la trova encisadora, la visita, li narra dolsors, sospira galántment, fa l'apassionat. Ella roman vensuda. Ell empeny sa felicitat. Heusel sorprés ab ella pels pares, qu'ab la forsa en llurs mans, l'obligan a las nocés.

SILV. (*apart*)

Oh el destre volpelatje!

SCAP.

Hauríau volgut que s'fes toldre? Es millor ser mullerat que mort.

ARG.

No m'havían dit que l'afer hagués esdevingut de semblant faysó.

SCAP. (*senyalant a Silvestre*)

Demaneuli si us plau; no us ho negará.

ARG. (*a Silvestre*)
Per forsa s'ha mullerat?
SILV.
Sí, senyor.
SCAP.
Voldria jo mentir?
ARG.
Havia d'anar totseguit a protestar de
la violencia ans un notari.
SCAP.
Es lo que no vulgué fer.
ARG.
Ço m'hauria dat més facilitat per rom-
pre las nocés.
SCAP.
Rompre les nocés?
ARG.
Sí.
SCAP.
No las trencareu pas.
ARG.
No las trencaré pas?
SCAP.
No.
ARG.
Cóm! no tinch de ma banda els drets
paterns, y la rahó de la violencia que
s'feu a mon fill?
SCAP.
Heusaquí una cosa, qu'ell no hi será
d'acord.
ARG.
No hi será d'acord?
SCAP.
No.
ARG.
Mon fill?
SCAP.
Vostre fill. Voleu que confessi que
fou escomès de pahura, y qu'es per forsa

que li fan fer las cosas? No tingueu por
que ho declari; sería ferse tort, y mos-
trarse indigne d'un pare com vos.

ARG.
Me rich de tot aixó.
SCAP.
Cal per son honor y el vostre, que
digui arreu que l'ha esposada de grat.
ARG.
Y jo vull per mon honor y el seu, que
digui lo contrari.
SCAP.
No; estich cert que no ho farà.
ARG.
Si s'plau per forsa.
SCAP.
Vos dich que no ho faré.
ARG.
Ho farà, o l'desheretaré!
SCAP.
Vos?
ARG.
Jo.
SCAP.
No l'desheretareu pas.
ARG.
No l'desheretaré pas?
SCAP.
No.
ARG.
No?
SCAP.
No.
ARG.
Bé! me plaheu! No desheretaré al
meu fill?
SCAP.
No, vos dich.
ARG.
Quí pot obstarmho?

Vos meteix. SCAP.
 Jo? ARG.
 Sí; el cor vos mancará. SCAP.
 N'hauré. ARG.
 La tendresa paternal farà son ofici. SCAP.
 No farà rès. ARG.
 Sí, sí. SCAP.
 Díchvos qu'ho faré. ARG.
 Canturias! SCAP.
 No digueu: Canturias! ARG.
 Deus! Vos conech; sou naturalment bo. SCAP.
 No soch bo, y quan vuy soch dolent. ARG.
 Acabém aqueixa conversa que n'posa la bilis calda. (*A Silvestre*). Vesten, ávol, vesten a cercar a mon birbant, mestres jo vaig a veure al senyor Geronte per contarli la meva malhauransa.
 Senyor, si puch servos útil en qualque cosa, maneu. SCAP.

ARG.
 Mil mercès. (*Apart*). Ah! per qué ha d'esser únich fill? Que jo no tingui a n'aqueixa hora la filla que l'cel m'ha pres, per ferla hereval!

ESCENA VII

Scapín, Silvestre

SILV.
 Declar qu'ets un gran home, y l'afer va per bons caminals; mes, d'altre part, ens cal prompte argent per la subsistencia; arreu arreu hi ha gent qu'udola aprop nostre.

SCAP.
 Deixam fer; troví l'enxarxament. Cerco sols en ma closca sópita un home segur per un personatge de que tinch bisony... Espera. Posat ferm; enfonzat el capell com un mal home; redressat sobre un peu, met la ma al costat; llensa esguarts furibonds; camina un xich com un rey de teatre... Perfectament. Segueixme. Tinch secrets per travestirte el vult y la veu.

SILV.
 Conjurrot al menys, a que no m'barrejis ab la justícia.

SCAP.
 Vaja, vaja, partirém el perills com germans; tres anys de galeras més o menys, no aturan may un noble cor.

FI DEL ACTE PRIMER

Un Certamen a Palma

Presidit per l'eminent poeta mallorquí D. Joan Alcover, s'ha celebrat recentment a Palma un Certamen Literari, molt brillant pels distingits escriptors que hi prengueren part.

En Gabriel Alomar tingué dos premis, un d'ells, el d'honor, que publicuèem en aqueix número. Nostres col·laboradors, senyoreta María Antonia Salvá, el venerable D. Pere d'A. Peña, Mn. J. Aguiló, hi foren premiats. Tingueren accésits alguns escriptors catalans; Mn. Angel Garriga y Boixader, y En R. Bassegoda.

També fou premiat En Llorens Riber, jove seminarista, de qui fan elogis els periodichs de Palma.

Els discursos de D. Joan Alcover y de D. Ramón Picó y Campamar resultaren notabilíssims.

L'agonía de les flors

Maig

En vòstre pit, gentil Senyora,
lès flors s'espaumen tendrament,
y llur mirada se colora
d'un deliciós encantament.

Semblen encendre an nova vida
llurs cromatismes celestials,
com una esplèndida florida
d'inexpressables madrigals.

Pareix qu'adoren, extasiades,
una divina encarnació,
o que combinen les trovades
d'un nou poema de l'Amô.

Y quan s'empinen, trionfadores,
en vostra testa seyorial,
sembla qu'entonin les sonores
notes d'un himne á l'Ideal.

Sobre l'augusta cabellera
formen un chor de serafins,
y canten l'aura matinera
vibrant en l'ombra d'els jardins.

Son presentalles de carícia
de la dolçor primaveral;
porten la célica delícia
d'un inefable Floreal.

Y ungida en llum la rossa testa,
un niu d'ensomnis vostre pit,
á l'opulencia de la festa
deixa un aroma d'infinít...

Més sota aqueix semblant de gloria
la mort hi nía ocultament,
eixa esplendor es ilusoria,
eixa hermosura es aparent.

Que sobre el pit de les hermoses,
tálem d'amor, sopluig diví,
les flors juntan-se, tremoloses,
s'arremolinen per morí.

Y per moments la mort avança,
cubrint llurs iris lentament,
y els troncs anèmics van vinclant-se
am dolorós defalliment.

Sobre les flors descolorides
lívides ombres van passant;
glaça les roses esmortides
una fredor d'agonisant.

Les melancòliques poncelles
perden els aires purpurins;
son com a pàlides estrelles
qui van fonent-se cel endins.

El tendre polen, quan s'esfuma,
reste de vida qui s'en va,
d'una fragancia ardent perfuma
el llit de mort que deixarà.

Més amb el vol d'aquesta flaira
qui reconforta l'esperit
y vagament se fon en l'aire
com un recort mig esvahit,

d'una complanta d'elegía
trémuls arriben els acords...
Es la cançó de l'agonía,
de l'agonía de les flors.

D'entre la boira de tristesa
s'alça una fonda gemegò
qui d'aquella ánima incompresa
porta l'alada vibració.

Y en cada flor qui se mostía,
y en cada full qui empren el vol,
canta l'eterna poesia
d'un insondable desconsol.

Les flors qui tomben corsecades
fan una vía de dolò,
o al vostre entorn, en revolades
formen un nimbe de visió.

Y entre la dolça melangía
d'aquest suavíssim desconhort
en vostra testa se congría
el símbol vell d'Amor y Mort.

Cada corola qui s'entela
es el començ d'una estertor
y al vostre pas deixau l'estela,
l'estela blanca de l'amor,

en mig d'un rastre d'agonies
lentes, callades y suaus,
per les immenses graderíes,
recort gloriós d'els vells palaus.

GABRIEL ALOMAR.

PERTENECE A LA BIBLIOTECA DEL
ATENEU BARCELONÉS

L'Estiu

LEMA: «Més val un punt d'alegria
qu'una torre de diners.»

(CANÇÓ POPULAR.)

La vella á l'ombra ja fila:
som al estiu. ¡Quín alé...!
Correu, nins, per fora-vila
que'are es temps de viure á plé.

Ni plechs, ni cartells, ni escola,
ni sentir més canpussol
que l'amiga corriola
que gisca de sol á sol.

Es el temps de les rondayes
á baix d'els parrals novells,
el de les gabies de fayes
en que suren los aucells.

El temps de cassá á beurada
á la vora de l'aujup,
y de jugar, de vetlada,
per demunt les pots del cup.

Ja us envía la llum seva
la «lluneta del pagés:»
cridau: «jo estich dins ca teva,
lluneta, y tú no'm dius res.»

A l'ombra de la cisterna,
¿qu'es aquell llumet tan viu
qu'are'es mou? ¡Una lluerna!
llumaneret de l'estiu.

Demunt les amples voreres
del brocal calrat pe'l sol
les verdes aufabagueres
crexen en son cossiòl.

Y al pujar la gerra plena,
tremola de set cada uy,
vent degotar la cadena
y el cap de corda remuy.

L'esperit que p'el mon tresca,
també'n torna assedegat;
mes no cerca l'aigo fresca
del poalét estanyat;

cerca un glop de poesia,
encantament que no's veu,
com l'éco que repetia
al fons de l'aigo una veu.

Conhort qu'en les penes mudes
del cor m'ajeujera el pes
ab les remors conegudes
del «vou-veri-vou» del breç.

«La molinereta
«d'es molinet nou
«ha feta bugada—y no l'ha axugada...
«La molinereta
«d'es molinet nou
«ha feta bugada—y no ha fet sol.»

No hi ha embatols ni frescura
qu'axi reviven mon cor...
tench pó qu'ab tanta dolçura
no li vengia un raig de plor.

«Si la són venia
«jo l'adormiría
«si la són no vé
«no l'adormiré.»

L'oratjol du de les eres
olor de paya y cansons,
trotar de mules jeujeres
y rodar de carretons.

Les maravelles badades
mirant els estels poruchs,
el sól ja les ha acopades
y totes dormen ulls cluchs.

Ab lo subéch del mitx día
torna á reinar la calor...
Fins al toch d'Ave-María
no correrá mes frescor.

«Lay lay—farem un ventay
«Lay lay—de plometa fina...

.
.

Del pinar cauen les pinyes
que bada'l sol agostench
ja negretja per les vinyes
qualque axingló primerench.

Vendrà'l temps de la vermada
quant será passat l'estiu,
d'una bonança passada
altra bonança reviu.

L'amor y la poesia
serán reys per sempre més.
«Mes val un punt d'alegría
«qu'una torre de dinés.

MARÍA ANTONIA SALVÁ.

Un que se mor

LEMA: «Requiem æternam.»

¡Ay!... ¡Jo'm muir!... ¡Ja som partit!
Ja som partit *Rambla* amunt...
Me record qu'en aqueix punt
jugava, essent nin petit.
amb altres criatures
innocents y pures;
y al darnos juguetes
feyem manbelletes;...
y ara de mistures
tench plê mon gavatx...
¡M'en vatx! ¡¡M'en vatx!! ¡¡¡M'en vatx!!!

Ja'm mir en el *Brollador*,
qu'está devora la *Porta*
de la Ciutat... Allá morta
vatx plorar la meua amor;

ma estimada esposa,
mon pare, ma mare,
mos infants... Mes ara
ni poncella clara
ni enfullada rosa
té per mí el trist Matx...
¡M'en vatx! ¡¡M'en vatx!! ¡¡¡M'en vatx!!!

Ja vetx les *Quatre Campanes*...
l'aire pur reviuere'm fá,
y sent reviuere les ganes
d'anarme'n a passetjar...
Mes ¡ay!... Ja no puch
perque si podía
no m'aturaría
fins asser dins *Lluch*,
Capdepera ó *Andratx*.
¡M'en vatx! ¡¡M'en vatx!! ¡¡¡M'en vatx!!!

Ja som devora *La Riera*;
ahont, ab gent que m'estimava,
a ferhi vegas anava,
plena d'el tot la panera;
y allá berenavam
al bell raig d'el Sol;
y reyam, cantavam
y ens acompanyavam
ab lo dols flaviol;
sense por d'el Satx...
¡M'en vatx! ¡¡M'en vatx!! ¡¡¡M'en vatx!!!

Ja arrib prop de *Ca Donya Aina*;
y me vetx... ¡Ay! ¡Quín cal-frêt!
dins quatre pots, més estrèt
que l'espasa dins la vayna...
¡Oh! aquí... ¡Qué de gent
quant *els Reys* venían!
y quant coneixían
d'Herodes l'intent
d'él'l tots tres fogían
sense gens d'empatx.
¡M'en vatx! ¡¡M'en vatx!! ¡¡¡M'en vatx!!!

Ja pas per davant *Jesús*
y a Deu gir mos pensaments;
som ja a mos derrers moments;...
Ja no puch alenar pus....

¡Gran Deu, clementíssim,
per vos perdonats
sien mos pecats!...

¡Bon Jesús, dolcíssim,
de l'amor santíssim
donaume'n un ratx!

¡M'en vatx! ¡¡M'en vatx!! ¡¡¡M'en vatx!!!

Ja m'entran al Cementeri,...
lloch per mí sempre estimat...
Lo qu'es estat sía estat...

¡Deu s'apiad de ma miseri...!

Aquí hey trob companys
y amichs que m'hi esperan;
mestres que volgueran
curar mos afanys...

Defensar mos anys
es lo qu'ara ensatx.

¡M'en vatx! ¡¡M'en vatx!! ¡¡¡M'en vatx!!!

De veres, som ja difunt...

No sé ahont som ni d'hont vénch...

Solament repar que ténch
tres palms de terra demunt.

¿Qu'ha durat mon viure?
un llamp, un alê
de dol y curt pler,...
un somni d'orat...

.
¡Ara'm sent reviure
dins l'Eternitat!...

¡M'en som anat! ¡¡Anat!! ¡¡¡Anat!!!

PERE DE A. PEÑA.

A última hora ens arriba l'eloqüent discurs de D. Joan Alcover que publicarem en el número pròxim.

Homenatge a En Joan Maragall

L'idea exposada en el numero anterior de CATALUNYA respecte al *Homenatge a En Joan Maragall* ha obtingut excelenta acollida entre la Prempsa de Barcelona y la de fora. Alguns periódichs han reproduhit íntegrament l'article en que concretavam una tan general aspiració. Gracias a tots.

*
**

Aviat podrém anunciar d'una manera definitiva quan y ahont tindrà lloch la reunió que convocarém; detalls qu'avuy encara no podem fixar.

*
**

Ens escriu el bon company Joan Alzina y Melis, desde Mallorca, que dada l'alta estima en que els literats mallorquins tenen a En Joan Maragall, es induptable qu'allá obtindrà hermós aculliment l'idea del Homenatge a En Joan Maragall per part de l'aristocracia intelectual, ja que no per la massa general del poble, indiferent a las mes lilegítimas reivindicacions, com, per desgracia s'ha pogut veure recentment.

*
**

Els iniciadors y primers adherits al Homenatge a En Joan Maragall, han sigut els següents senyors:

Joseph Carner, Jaume Figueras, Ramón Font y Presas, Llorens M.ª Alier y Cassi, Jaume Bofill y Matas, E. Vallés y Vidal, Joan Alzina y Melis, Geroni Martorell, Jaume Llongueras y Badía, Joseph M.ª Monfort y Gutiérrez, Jaume Algarra y Postius, Joan Rubió y Bellvé, Joseph Gassiot y Magret, Albert Aguiló, Joan Llongueras, Joaquím Ruyra y Oms, *La Veu de Catalunya*, Xavier Aragó, F. Romaní y Puigdengolas, Felix Escalas, Ramón Casellas, *Llevor*, Antoni Muntanyola, Ramón Albó y Martí, Claudi Planas y Font, *Juventut*, Rossend Serra y Pagés, Joseph Pin y Soler, Joan Tarrassa y Auger, M. Durán y Durán, Joan Llimona, Joseph Llimona, Arnau Martínez Serriñá, *La Veritat*, Joseph M.ª Roca, Valeri Serra y Boldú, Emili Guanyabens, Matheu Juliá, Francesch Pujols, *La Veu de la Segarra*, Manel Pugés, Cristófol Massó y Escofet, *Montserrat*, Joseph Sauret, E. Bergé, R. Masó y Valentí, etc.

No continuém las firmas per no allargar massa aqueixa llista.

ACTUALITATS

L'EXCELENT FELIX ESCALAS, ens presentá a Melesigeni, qui caminant sobre las onas claras, arribá a la Barcelona fumosa, rectilínea y rica en plátans.—Humils pastors, oferírem als passants la llet de nostras ovellas, y els humils formatjes. Y en la cabana hi havia moscas (perque hi feya gran claror). Llavors Melesigeni cantá maravellosament els poetas y els boscos, (1) y Felix Escalas, somiant la nit exempta de las moscas horribles, cantá las ólivas amigas de la fosca, d'ulls rodons y fixos. (Y son cant sortí a *La Veu de Catalunya*, y el tallárem ab unas estisoras per posarlo a nostra secció de Prempsa.) Y aytals olivas xuclaren las llantias de nostra Admiració y de nostre Entussiasme.

L'ESTADÍSTICA.—Es sabuda l'importancia de l'Estadística, avuy tan maravellosament, tan meticulosament portada en els payssos decents. Ens faltava un *cap* estadístich; afortunadament, s'ha revelat en Fuentes (de *rojo y oro*). Per desgracia, té mala ortografia y escriu *Ertadiztica*. (El Sr. ministre d'Estat li va fer de patje ingenuu y dols, y li va aguantar la capa... y l'*oreja*) S. M. li enviá un regalo a la fonda: segurament *el corn* de l'abundancia, o unas mitjas de color de carn, per fer «ilusió.»

EL GAS A L'AJUNTAMENT.—A l'Ajuntament s'hi senten mals gasos.—Segurament hi haurá algún *escape*. L'ayre s'fa irrespirable. Si s'hi acosta un misto hi haurá la gran explosió. Uns diuen que son gasos del *alumbrat*; altres que son gasos estomacals.—Y els regidors, que fan? Tots están fora; si hi ha alguna irregularitat serà un *robo en despoblado*. El Sr. Cambó esta *de rodillas*; (no es que fassi cap declaració d'amor.)

(1) Mossen Miquel Costa ens deixá la hermosíssima poesia (*Vagant pel bosch*) a que aludim; que per falta de lloch no va en aqueix número.

EX-LIBRIS.—A casa en Serra (carrer de «Fernando» VII) hem vist exposats notables Ex-libris deguts al expert dibuixant alemany Franz Brücker, redactor del «Jugend,» qu'en sa curta estada a Barcelona ha contret algunas amistats ineborrables.—Cridan especialment l'atenció el d'en Jaume Figueras (una molinera que fica el sol, la lluna y las estrellas dintre un sach de farina, ab el vell lema francés *Sçay moudre*) el d'en Joan Tarrassa (un obrer qu'edifica, sense fer cas de las amenassas d'un altre que vol destruir, ab el lema *Pro aris et focis*) y un de l'Albert Aguiló (un sol amagat redera un núvol ab el lema *Quidquid latet apparebit*.)

EN HONOR DEL INCOMPARABLE ZULOAGA.—Salve! fill d'Eibar, ciutat de Navarra, ahont fant las cosas que punxan y tallan, las cosas brillantas y las cosas duras.—D'allá n'ets tú, que tallas y punxas.—El teu ganivet y el teu punxó, fan enveja a un cirugiá, oh pintô!—Y l'Hesperia tota nua se revolca tristament. Y la veus dolsament. Y dels cabells onejants li besas els estadants. Y la pintas sospirant, y li posas glassas devant, glassas imperceptibles (1). *El bobo de Coria* ha perdut la vida, y els frescos de *San Antonio de la Florida*.—Mes per qué, per qué, per qué, oh aymat de la fortuna, te casares ab una parenta d'en Delcassé?

LLIBRES.—Ab el número proxim, tot lo mes tart rebrán els nostres llegidors el volum d'En Joan Rosselló *Manyoc de fruita mallorquina*. Inmediatament se repartirà el d'en C. Planas y Font.—Nostre amich Joseph Carner, podria escriure una poesia ab el títol *La Sacra Espectació dels llegidors de CATALUNYA*.—Peró la plenitud dels temps es arribada.

(1) Glassas que tú hi veus, y es que tens els ulls tots enterbolits dels plors inconscients e indefinits!

PREMPSA

GACETA DE MALLORCA.—Ha publicat, en dos numeros, un hermós treball de nostre company de Redacció, en J. Alzina y Melis; *Instrucció y educació*:

I

Increible sembla la superficialitat ab que avuy se conversa de tot, y tot se jutja y se resol, per difícil que sia. No's mediten les questions ni's pènsen els escrits ni's pènsen les paraules; ni ab la llanterna de Diógenes se trobaria qui's prengués la molestia d'estudiar un assumpto, y fins d'enterarsen, abans de donar son parer.

Sens dupte que á n'el modern periodisme, amb sos articles a vola-ploma y sos mestres de tot y oficials de res, se deu en bona part aquest corch que roega a la societat espanyola y dona cabal rahó de la seua inferioritat espantosa en ciencias, lletres y arts. ¡Que la negra condició dels temps duga en sí aquesta prempsa, moltes vegades bassiot pudent, gran fomentadora de discordies, pedra d'escándols, meretriu que's ven a l'encant!

Vetlos t'aquí a n'els grans diaris, que sovint sovint pondéren fora mida les excelencies de l'instrucció: ¡ells, Deu meu, capassos d'embuyar qualsevol cervell! y parlen de la ciencia com d'un remey universal per les desditxes dels pobles; com d'una especie de *Doctor Munyon* que cura qualsevol malaltia o defecte social; d'ella hem de esperarho tot: riquesa, alegria, pau, benestar; en haverhi a cada cantó una escola, y quant tothom sabrá de llegir y escriure, el mon será un paradís.

Assegurant axò, obliden que l'homo no es sols enteniment; l'hom també té cor, y el cor sovint sol governar el cervell. Sa bona criansa deu esser el primer mal-de-cap de tots els qui pensen en la joventut, com a sanch novella per enfor-

tir el còs social. Val molt més, generalment parlant, un bon ciudadá que un sabi. Dins casi tots els problemes que agiten les nacions, en el fons de casi tots els actes humans, hi bullen en l'esclat de son poder els afectes o les passions, elles son les que'ns mouen y esperonen a les sublimes heroicitats y a les infames baxeses; just fort torcedor nos empenyen, de vegades ab suavitat y altres ab brivada de cavall desbocat, p'els tiranys de la vida; sense elles l'homo no's compren.

El conflicte obrer ¿qu'es, ben esbrinat, sino una lluyta d'odis y de codicies, de sentiments? Tal expressa clarament S. S. Lleó XII, al dir que no n'hi hauria de conflicte si tenguésses *més caritat els de dalt y més paciència els de baix*; y dels consells del Papa se n'ha de jutjar, més que per les alabanses del socialista Lafargue, per sos bellíssims resultats a Alemanya, a Bèlgica y demés punts ahont los han presos per guía.

El problema obrer no es degut a les penalitats y miseries de la classe treballadora: que de pobres n'hi ha haguts sempre; es degut a la general exacerbació de les passions, a falta de relligió, a la mala formació del cor, en una paraula; tant en els rics com en els pobres. Altra sería sa situació, si estáven animats per afectes d'amor y d'esperansa.

Bé'n poden guanyar de doblers els amos; bé'n poden obtenir de grossos jornals els obrers; tan mateix mentres no tengan el cor-net, se mirarán amb mal ull, y la discordia seguirá reinant dins el mon.

¿Y la questió regionalista no beu per ventura sa maravillosa esponera a dins els plechs misteriosos del cor? ¿Existiria semblant questió sense la nobilíssima amor de patria? ¿no es aquesta amor qui la cova y la nodreix?... Ja se'n podrien acaramullar de rahons històriques, jurí-

diques o ètniques; de res servirien sense'l sentiment. Per axò no la podrà aufergar may la forsa bruta, impotent contra un poble qui s'estima a sí meteix; y somien els qui's pensen que amb uns quants ukases contra la llengua o'l dret, la matarán o la estroncarán... Ni'ls desterros ni les persecució, ni la mateixa mort logren extinguir o minvar sisquera el sentiment de nacionalitat. Aquí están, sino, Irlanda y Polonia. El regionalisme es abans de tot un problema de sentiment,

La societat actual té nafrat el cor, y tota verdadera regeneració deu haver de comensar per ell. D'axò n'están ferma-ment convensuts els pensadors moderns, catòlics y positivistes; tal pensa En Le Play, y tal En Comte. Just no ho saben els nostres sabis microscòpichs; per ells no hi ha com la instrucció; ab instrucció, molta instrucció ho volen çompondre tot. Amb exactitut científica's tracta a n'els obrers just màquines; científicament se'ls escanya y se'ls humilia; científicament se'ls mata acaramullantlos dins llochs infectes; ells, irats, se caragiren contra la societat que tal fa o tolera; y també científicament esbucan els edificis, y sembren l'espant, y calculen la violencia dels esplossius, y n'inventen altres de nous.

Els homos sabrán moltes Matemàtiques, molta Física: empero no esvahirán amb axò totsol un seuvatgisme cent pichs més terrible qu'el dels pobles qu'abrusáren l'antich Imperi romá.

II

¡La ciencia! Sovint ha estat de moda enaltirla y magnificarla. Enlluernat l'home per les glorioses victories del séu enteniment, l'ha creguda incontrastable y ha pensat trobarhi el secret de sa existencia, la clau de sa felicitat, la vivíssima llum aclaridora de tots els misteris: fins n'hi ha qu'han somiat que per obra y poder de la ciencia sería l'humanitat eternament ditxosa sobre la terra. Deliris y quimeres de que ja avuy ningú'n fa cas:

doncs lo cert es que «el progrés moral no es el progrés intelectual: el més sabi no es el més virtuós» (1) y ben segur que si els progresos de la Historia Natural o de la Química Orgánica han afavorit o millorat per algun vent, no l'han esvahida ni de molt a la malesa humana.

No significa axò negar les ventatges de la ciencia y la necessitat de sa difusió: lluny de tal cosa, les regonec gustosíssim, y ja sé que la beneytura res té d'envejable; pero sé també que la ilustració tota sola may fa les nacions vertaderament civilisades: y si la ilustració no s'aplega y s'acompanya ab l'educació, la embruten sempre els crims y les bestieses (2).

L'art de formar el cors ha d'esser segons Deu: axí'ls pobles qui no han rebuda en una forma o altra la llevor salvadora del cristianisme, viuen enfangats dins una depravació moral horrorosa: entre ells la llibertat, aquesta altíssima condició nostra, es desconeguda o trepitjada, y arreu-arreu l'home es venut just una bestia; en tot impera el més vergonyós despotisme, y fins els afectes naturals son desfigurats per mil vileses. Y antigament, abans de la venguda de Jesús, ¿no era'l mon una claveguera de vicis y de perversidats? ¿no ensenyaven els filosofos de Grecia y Roma la licitud del odi y del perjuri, de la comunitat de dones, de la tiranía, del infanticidi y altres monstruoses infamies? Es que l'home, sense la lley moral, es un avenc de desordes y contradiccions.

Per pujar novelles generacions dignes y culturades, s'es mester educarles ab molt d'esment: y els ministres d'aquesta funció social importantíssima son, o haurien d'esser, abans de tots, el metexos pares. A ningú primer qu'a ells los pertoca, per dret natural sacratíssim que no los pot usurpar l'Estat ni ningú, semblant funció; y ténen rigorosa obligació de

(1) Brunetière: *La moralité de la doctrine évolutive*.

(2) Qui vulga veure aquest punt magistralment tractat, llegesca el segon y tercer article d'En Balmes sobre *la civilisació*.

cumplirla: a ells, qu'han donada vida a n'el còs, los pertoca donar també la de l'ànima, y acabar axí la séua obra.

La mare sobre tot, imatge viva d'amor y de dolsura, s'ha d'insinuar dins tots els plecs del cor de sos infants, y de tènres los ha de polir, estudiant els cayres del séu geni, evitantlos ensopegades, corregintlos ab prudencia y fentse son millor amic, de manera qu'ls fills per ella no téngen reserves ni secrets.

L'honor y les virtuts en lloc s'aprenen tant y tant bé com dins la llar; allá han de comensar a aprende'ls petits de manetjarse per sí metexos; y la llar es també la millor escola de patriotisme. Entre moxonies y rialles, creix y's nodreix aquest nobilíssim sentiment; y s'aferra l'esperit a n'el terror, y cobra amor a les costums y s'amara de tradició, verdadera saba dels pobles.

Clar es que en arribar a certa edat, la diversitat d'estudis y carreres obliga al jovent a volar fora del niu casolá y allunyarse dels pares. En venir aquest cas, l'ideal suprèm no seria altre sino que la escola fos, en tot lo possible, natural continuació de la familia, y els mestres malavetjassen a tenir en ses funcions educatives el caràcter de pares.

Jovensans criats ab educació forta y viril, may despuyada d'afecte familiar, se troben apareyats per resistir les sodrogades de la vida; se podrán tòrcer o fer punts escapats, pero may s'enfangarán del tot: les recordances de l'infantesa brillarán sempre per ells, com estel d'auba d'una vida nova o regenerada.

* * *

Y ara, per acabament, diré quatre paraules sobre un medi educatiu poderosíssim sovint olvidat o rebutjat: me refresc a l'Art.

¿Com no ha d'esser l'art un medi educatiu, si neix del cor y va dret a n'el cor? Cabalment lo que l'art pretén, es despertar els nostros sentiments, rabetjarnos

dins les puríssimes aygues de la bellesa, alsar una mica'l cap del vel qu'amaga nostra amor. Per altra banda l'art es indispensable a l'homo, está dins ell, que sent l'aspiració a lo supra-terrenal, á l'infinít.

Es incalculable el partit que s'en pot trèurer d'aquesta predisposició natural. L'art afina'ls afectes humans y'ls dignifica, enlayrantnos per demunt el llot d'aquest mon: com a fill del dolor y de la bellesa nos acosta a Deu, y no hi ha qui no's senta ennoblit y superior a sí meteix, després d'assaborir qualsevol gran creació artística.

No s'hauría de perdonar ni estalviar medi per entendre el gust artístic y perfeccionarlo; y si'ls musèus y galeríes y monuments y coleccions d'art no son gayre possibles sino en les grans ciutats, també hi ha per bona sort certes branques de l'art, com la literatura y la música, mes assequibles per tothom. Y sobre tot, la gran escola, la naturalesa, fuig del baf acubat dels centres populosos, dels caramulls de carn humana, y se complau en mostrarse, tota esplendent y pura, a n'els humils. A tothom, ric o pobre, pagès o ciudadá, se'l pot y se'l deu iniciar de bon'hora en els misteris de lo bell. ¿Per que a n'els atlotets y nines, en lloc de ferlos confegir en llibrets insustancials y lleigs, no los ne donen d'escullits y ben estampats, que vénguen bé de mida a la séua inteligencia, y los menen per sa má, sense que s'en adonen, fins a la portalada del gran palau de la Bellesa?

Y respecte a la música, bé seria arribada l'hora de ferne agranada, per dins pobles y viles, d'aquexes *bandes* destrem-pades y renoueres, d'on sembla destarrada tota llevor de bon gust, ab son fat repertori de sonades *flamenques*, tan desvergonyides com mal garbades, que torcen y estravién tota bona afició y desnaturalisen el caràcter. ¡Qui pogués veureles esvahides!

Les institucions musicals per l'estil de la benemérita *Capella de Manacor* y al-

tres consemblants: ¡vet'aquí'l medi de
conrar bé y popularment la música, axe-
cantla a n'el punt y grau que li pertocal
Elles son l'única esperansa de veure res-
taurades les velles melodíes populars;
elles les que depuren y refinan el gust
del poble, y el preparan per entendre y
gosar les obres dels grans mestres. ¿Pre-
tén qualcú qu'axò no sía possible?... He
sentit contar a mon respectable amic
D. Andreu Pont, que en un dels primers
concerts clàssics a on va assistir, a Bèl-
gica, se sorprengué de veure la gran sala
plena d'obrers; y com manifestás la seua
estranyesa, li responguéren que si no's
donava música clàssica, no hi assistiria
casi ningú.

¿Som noltros per ventura, musical-
ment, d'una rassa inferior?... L'art ha
d'esser popular: l'art que no pren vida y
nodriment del poble, l'art que no viu y
alena dins el poble meteix, es un art sen-
se originalitat, sense saba ni rèls: es un
art mort.

ILUSTRACIÓ CATALANA.—Publica l'
hermosa poesia *A Clori*, de M. S. Oliver.

Fa temps que quedà mut el clavicordi
ab pany y clau tancat;
guardal fa temps, sens que ningú'l recordi,
la sala d'un palau abandonat.

Ab ses llenyes encara perfumades,
dins el palau l'he vist;
ab ses motlures d'un or vell daurades
com la caxa d'un mort me pareix trist.

Al obrirlo, les cordes s'extremían
ab dolorosos planys
y mos dits en la tapa hi sorprendían
la pols inconfonible dels cent anys.

Aromes esbravats el moble exhala
com d'ambre y de clavell,
y los recorts s'axecan en la sala
y les visions retornen del temps vell.

Poch a poch s'enardeix la fantasía
y en mil imatges bull,
y me frega, al passar, la Poesía
dins l'ànima dexant secret orgull...

Podrà comprar la joya'l milionari
per vana ostentació;
al museu podrà durla un antiquari
y ponderar la rica incrustació;

podrà veure les Ninfes allanguides,
volant ab peus alats,
qu'ab garlandes de flors entretexides
pel coll detenen als pastors sortats...

¿Mes, qui serà qu'al admirarlo, plori
l'ànima que n'ha fuyt?
Devant la garia abandonada ¡oh Clori!
¿qui recorda l'aucell que hi dexa'l buyt?

¿Qui anyora les frescors ò les fragancies
de roses qu'han passat?
¿qui reviva les dolces elegancies
caygudes dins la fonda Eternitat?

Neu es la vida: s fon y un cop desfeta,
se pert en l'etern riu;
un esperit tant sols. el del poeta,
a les coses preterites somriu.

Ell te veurà com fores, adorable,
en les festes galants
y escoltarà les veus del temps amable
com vol de papellones inconstants.

Ombres de mort dugué nostra centuria
y vents de destrucció;
la musa d'aquest sigle es una Furia
que's destrossa ab ses urpes de lleó.

Tornàu a serenar la nostra vida,
fonts d'aygues transparents;
tornàu a dur la Nàyade dormida,
escumes de les àtiques corrents.

Refrescaunos ab rents de lleugeresa
y sana voluntat;
la misteriosa flor de la tristesa
el món, d'un cap a l'altre, ha conquistat.

VEU DE CATALUNYA.—*La Cansó de las Ólibas* per Félix Escalas:

Quan el misteri de la fosca s'enfila de la terra cap al cel, y els aucells dormen sota las fullas dels arbres, y a las casas sense llum la gent reposa, sortím nosaltres a volar demunt la terra adormida, a la claror dubtosa que las estrelles resplandents escampan per l'espai, tot en silenci.

Som las reginas de la nit: els nostres ulls, grans y rodons, llegeixen dins la fosca lo futur y destrian las figuras y els objectes entre la confusió de las ombres.

Sabém ahont s'amagan las tenebras durant el día y d'ahont surt, els vespres, la por: sabém lo que vol dir la música dels grills, incompreensible pera molts homes, y lo que significa una estrella quan corre pel cel; y enteném el trágich sentit del udolar d'un gos que's plany llánguidament a una masía solitaria.

En el castell abandonat que s'enderroca dalt la montanya, dormim tot lo sant día, entre'ls vells recorts, ajupits sota las pedras desgastadas, demunt la pols dels temps que foren, dins la quietut de l'altura dominadora de que'l món no's recorda.

Al ull del sol, en el castell, tot sembla mort; els escuts menjats pel temps, las columnas trossejadas, els portals esbucats, l'herba que s'enfila per las estatuas mutiladas, mostran per tot arreu la gran desfeta. Y per aixó dormim, mentres fá sol, fins que, quan se fá fosca sembla que tot s'anima, que'ls archs caiguts s'aixecan altra volta y se juntan, allá dalt, ab gentilesa; que las grans salas s'omplen de gent; y a la finestra, entre las euras,

sembla que guaita la jove enamorada que espera son galán que ha de pujar pel camí, plé de lluna...

Allavoras sortím y aném fins a n'el poble a volar per demunt las casas quietas... L'avar que compta sos tresors baix la llumanera mal encesa, tremola quan sent el frech suau de nostras alas; els enamorats que vetllan dins els jardins, s'extremeixen quan passém, y els criminals amagan el punyal a dins la fosca.

Pels finestrals oberts entrém, després, dins l'antich temple solitari, august en son silenci, y volém pausadament entorn de las llantias que brillan, inmóvils, baix las voltas misteriosas; y encara tením temps de pujar a la capella de la montanya y de sentir el cántich solemniat dels hermitans, que ab veu tranquila y fonda, com un avís del Cel, resan pels homes de la terra, a mitja nit, quan se consuman en el món las grans iniquitats.

Després passém pel Cementiri, voltat de grans xiprers, que's retallan demunt la vaga claror de la nit, com una professó d'encaputxats que avansan en silenci, un darrera l'altre, al entorn de las llosas blancas y fredas que enclouen el misteri de l'eternitat. Ens plau dirnos nostres amors dintre'l casal dels morts y cantar l'himne de la vida, las nits de maig, mentres els cossos extesos se desfán adins de la terra humida, entre las pedras mal juntadas de las tombas. Tota hora és bona pera estimar; pero las nits de maig, ¡que'n son de dolsas!

Y quan el primer fil de claror apunta, allá lluny, darrera'l mar y las montanyas, torném a n'el castell y ens adormím, mentres els homes se despertan y els aucells cantan demunt dels arbres...

LLIBRES

DISCURSOS ESCRITS PER GABRIEL ALOMAR Y MIQUEL S. OLIVER, *per encarrech del Honorable Ajuntament de Palma en ocasió del nomenament de fills ilustres de Mallorca a favor de D. Eusebi Estada y D. Lluís de San Simon y llegits en la sessió extraordinaria del dia 15 d'Agost de 1902.*—Palma de Mallorca, Estampa de Joseph Tous, 1903.

Els dos discursos son notabilíssims. El del eminent poeta Miquel S. Oliver, es sobri, just, mes reposat que l'de N'Alomar De'l de'n Gabriel Alomar somiador y sintetich, ne copiém dos fragments; l'un relatiu a la germanor de l'Art y la Ciencia, y l'altre que s'ocupa del futur espandiment de Palma, derribadas las murallas, hermosa visió que tanca'l discurs.

«L'art no es ni pot esser mai inimic radical y *ab initio* de la ciencia, molt menys encara si se considera que sols arriba a assolir les séues més altes manifestacions quan els séus ensomnis, imatges y fantasies se resolen íntima y delicadament en noves perfeccions y noves conquestes pera l'existencia, pera aqueixa vida humana que no hi hauria medi de resistir sense la continua y renovada aspiració a successius avenços, intermenablement, ensaborint encara molt més el gust d'el combat que s'ha de sostenir pera lograrlos, que la satisfacció y complacença d'els esforços coronats y de les dificultats vençudes. No d'altra manera es possible traduir a la práctica de cada día, de cada hora, aqueix gran principi evolutiu qu'el pensament ha induit com a *substratum* de tota una tradició científica; aqueix principi qui de tots els termes antitéticos en va fent combinacions y unitats,—per cap estil uniformitats—y qui s'exteriorisa en la vida inorgánica per la coexistencia indivisible de materies y de forces; y en la vida orgánica per la gran harmonía de còs y esperit; y en la vida psicológica

per l'associació de tots els elements anímics, funcions y facultats, idées y sensacions, imatges y sentiments; y en la vida social humana per les aglomeracions concèntriques, gradualment més amples, com les òrbites d'un sistema astronòmic, de les families en nacions y de les nacions en races; y en la vida política p'els encobraments d'els Estats en confederacions y lligues, sempre en espera de la total fusió, eternament inasequible, de cada home en l'humanitat mateixa y de l'humanitat en el séu mateix element y principi: l'home, l'individu.

Doncs bé: jo, enamorat perdurable de la fórmula trascendental en lo artístic, no sé trobar veritable sava d'esperit més qu'en l'art qui de les estrofes o de les melodíes, de les formes estatuaries o de les grans liniacions arquitecturals, d'el colorit o d'els atreviments d'el dibuix, en desprèn aqueixa sugestió poderosa qui continúa en la pensa d'el contemplador el raciocini començat per l'artista, n'aixampla y perfecciona la visió, en fa més plástiques y vivents les imatges, comunica vehemencia y ánima, paraula y eloqüencia a-n els moviments. Sols l'art qui té en sa essencia qualche cosa de científic ens corrèn y ens domina les potencies, y jamai pot apoderar-se totalment d'el nostre esser l'art qui nō consegueix traduir-se en pura filosofia o bé en visió de futures millores, ja que no altra cosa vé a esser aquella suprema meta o finalitat de l'esperit qui s'anomena per excelencia l'ideal. Repara-ho bé: els objectes de l'art de tots el segles, ¿no poden reduir-se a-n aqueixes dues aspiracions mares qui mouen y exalten el nostre déu interior: la natura y l'humanitat, el mon y el pensament, Deu y la patria? ¿Y per quins medis l'art ha conseguit remoure el fons de aigües dormides de l'esperit, sino sensibilisant lo que la ciencia havia

de senyalar-se com a fi suprem en l'organització de la lluita sempiterna am la Natura inimiga y tiránica?

L'art, doncs, en un cert y elevat sentit, es més ciencia que la ciencia mateixa, de que vé esser el profeta o l'anticipada visió.

La ciencia, per altra part, continuadora y amplificadora de les visions artístiques, anirà depurant-se y enaltint-se tant més quant se vaji concentrant en fórmules més generals y comprensives, més vivents y més palpitants; es dir, tant com vaji essent més art, encarnant-se en el verb fecondíssim qui l'ha de fer apta pera recorrer el mon y amparar-se de totes les intel·ligències, sentimentalitzant-se per la metàfora y alegoria imaginativa, estilitzant-se per la paraula y plasmant en la seua fusió am l'art, am la natura y am la vida, la corrent de la cultura humana, invisible força qui va cisellant poc a poc l'ànima colectiva y extraguent-ne com a per mística selecció, els escullits pera expressar l'ideal de tots o pera vomitar sobre les multituds el broll poderós d'el geni y de les idèes noves. En l'evolució de l'esperit humà, de que l'afany de la bellesa n'es el primer esclat y la consciència de la propia voluntat atormentada n'es la segona forma, s'arriba tot seguit a la fórmula de l'hora optimista, la fórmula científica, qui pera mi sols es perfecta quan encarna, juntament am l'art, l'aspiració de tots.

.
Senyors: la feina está començada. Les eines de pau esperen l'obra, am frisor de deslliurament y vida. Y en l'ansietat que sentim pera entonar l'himne de la ciutat qui neix, no trobam la manera d'entonar l'alegria de la veim finir. Y es que les murades de Palma no conserven la memoria de res qui atanyi a la nostra ànima de mallorquins ni d'homes. Am la mortuoria rectitut de les liniacions, la tétrica nuesa de les cortines, el tò grisenc de tota la massa, interromput sols per la verdor plorosa de les éures o de la molsa, no su-

gereixen, com a sentit darrer y òcult de la seua freda immovilitat, la bellesa prestigiosa de les fortificacions romanes y migevals, qui semblen guardar entre els marlets una tremolor de plomalls o una lluentor d'escuts y armadures. De tota aquella immensa escampada de glacis y bastions, d'escarpes y contr'escarpes, de casamates y camins cuberts, no s'en desprèn més qu'un baf de tristor depressiva, com un ressó de fusellades o un esglai d'antigues execucions. No mostren com l'airosa fortalesa de Bellver, l'harmonía felig de l'art am l'arquitectura militar. Una memoria de dol immens s'aixeca d'un d'els seus rebellins. Y en mig d'aquesta enutjosa uniformitat, sols una nota de melangiosa y tendre simpatía: la d'els passetjants qui cada capvespre acostumen pacíficament fer-ne la volta, explaiant una vida de dolç e improductiu repòs, y acabant, com un símbol, el passeig en el mateix punt aont l'han començat... Pera tots els qui recordin am delectació aquells moments pròxims a esvahir-se, com un reste de la vella Palma, recordem també que la caiguda de les murades representa un vol de l'esperit desd'els carrerons funests de la ciutat opresa a-n els camps qui s'extenen enllá dels fossos y a les montanyes aont s'encenen, horabaixa, com a estels amorosos de la terra o com el llumenaret blau de les rondalles, les sitges d'els carboners desconeguts.

Una vila novella va a sorgir de la terra. Per damunt noltros clareja la resplandor d'una naixenta aubada. Está propmta a resonar aquella gran clamor de que parlava el méu ilustre amic en Joan Alcover, recordant el miracle simbòlic de la ciutat bíblica. La nostra Palma va a badar-se com una poncella, en una nova eflorescència de llibertat. Els migrats edificis, ajupits sota el jou de guerra, van elevant-se cap al cel com a sortint de un mal ensomni. La ciutat s'obri a les pagesies, donat per mortes d'el tot las rivalitats llegendaries y les antigues rancunies d'els dos petits mons.

De les pedres corcades d'els vells murs eixirán espíres de vida novella, com la nova llum d'una Pasqua.

Deixau-me-la fantasiar tal com jo la voldria, tal com jo la veig vagament, aqueixa Palma futura a-n-a qui endreçam l'escomesa mes coral y eternida; ciutat sorgida de la Palma d'avui com el dia sorgeix de la nit, o de l'idea de mort les visions paradisiàques; ciutat nascuda de l'abraçada de dues poesies, de l'abraçada d'els monuments antics, d'els carrers obscurs y misteriosos, xopats de romanticisme y bellesa esperitual, am les vies de la nostra civilitació novellament clàssica, com ho es tota una part d'el nostre propi esperit d'europèus, aqueix esperit en que se son aliades les dues grans cultures d'el mon occidental. Jo veig, y la méua ànima hi beu una glopada de conhort pera l'etern deliri de grandeses humá, veig la nova encarnació d'aquesta ben armada ciutat de Mallorca, moresca y contemplativa en l'Etat Mitjana, suaument italianisada en la Reinaxença, decaiguda y descolorida desde les lleis de Nova Planta. Y veig la ciutat de demá, personalisada, mallorquina y universal al mateix temps, després de la séua gran obra de substantivació; jo salut els futurs ciutadans d'aqueixa Palma rediviva, fonamentada en una destrucció qui, com totes les qui son fecondes, y seguint l'imatge clàssica d'el Fènix, es encara més una

transformació; y vaig resseguint l'ansiosa y lenta creixença de pilars y columnes, la bastida d'els monuments, el vol de les arcades qui s'han de cloure, l'alçament de les xemeneies qui han d'espargir p'el cel una fumera de sacrificis, com a demanant-li la clau misteriosa de l'enigma social, d'aquesta vella qüestió eternament nova.

Convençut de que les ciutats son la flor de les races, la flor d'un arbre qui té sa soca y ses arrels en les garrigues y en els conradiços, y de que la grandesa de les ciutats es la major garantia de força de las nacions, ja qu'a l'aixopluc d'els centres populosos s'arredossen totes les grans institucions públiques, fas vots pera que l'espandiment de Palma sia, en bé de Mallorca, lo més ràpid possible. Y com som, per davant de tot, un entusiasta de la pau, d'el triomf de les entitats civils, que som tot noltros, fas vots aixamateix pera que no se taqui la virginitat esplendorosa de les costes y montanyes mallorquines amb els fruits odiosos de l'afany destructiu humá, y pera que baix de l'arc de Sant Martí de totes les aliances, puguin el poetes de la ciutat renascuda dir-li com Pigmalió a l'estatua: Viu y parla!, llançar-li el crit encoratjat d'el jove de Longfellow: *Excelsior!*

ELS CRIOLLOS DEL ENSANXE, per *J. Negre y Farigola.*

